

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК БАНКЫ

**БАНК ТУТУМУНУН ӨНУГҮҮ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

2008-ЖЫЛДЫН БИРИНЧИ ЖАРЫМ ЖЫЛДЫГЫ (13)

БИШКЕК, 2008-жыл

РЕДАКЦИЈАЛЫК КЕҢЕШ:

Төрага: Боконтаев К.К.
Кеңештин мүчөлөрү: Алыбаева С.К.
Цыплакова Л.Н.
Еремеева Е.А.
Жакыпов М.Ж.
Айдарова А.К.
Давлесов А.Н.
Садыкова Н.О.
Хан Р.Д.

Жооптуу катчы: Мамытова Ж.К.

Бул басылманы даярдоодо:

Бугубаева Н. (1-бөлүк), Султаналиев А. (2-бөлүк), Асаналиева Н. (1-бөлүк), Ибрагимова С. (4-бөлүк), Броницкая Г. (4.2-бөлүк), Ыктыбаев А. (5-бөлүк), Кошоева Ч. (6-бөлүк) негизги аткаруучулардан болушкан.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде каттоодон өткөн. Жалпыга маалымдоо каражаттарын каттоо жөнүндөгү 2002-жылдын 18-сентябрындагы №783-күбөлүккө ээ.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2008

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз, кайрадан басылып чыгарылууга жана кайсыл формада жана кайсы каражаттар менен болбосун таркатылууга тийиш эмес. Басылманы көчүрүп басууда жана которууда «Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары» басылмасына милдеттүү түрдө таянуу зарыл.

ЖЧК «UnitPrint» басма борборунда басылып чыгарылат.

Бишкек шаары, Садыгалиев көчөсү, 1а

Телефону (+996 312) 35 71 80, факс (+996 312) 35 71 67

300 нускада чыгарылат.

Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары

Кыргызстандын банк тутумунун өнүгүшүнө финансылык ортомчу катары, иликтөөлөрдү жүргүзүү жана ага баа берүү, турукташууга жетишүүдө жана аны колдоп турууда орун алган тоскоолдуктарды, ошондой эле Кыргызстандын банк тутумунун турукташуусунун составдык элементтерине баа берүү «Банк тутумунун өнүгүү тенденциялары» басылмасынын максаты болуп саналат. Басылма 1-январга жана 1-июлга карата абал боюнча кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Маалыматтарды жаңыртуунун акыркы күнү: 2008-жылдын 30-июну

Басылманын мазмунуна байланыштуу маселелер боюнча:

Кыргыз Республикасынын Улуттук Банкынын
Көзөмөл методологиясы жана лицензиялоо Башкармалыгына
Бишкек шаары, Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101 дареги боюнча,
(996 3312) 66 92 52 телефону,
(996312) 65 64 77 факсы аркылуу кайрылсаңыздар болот.

Электрондук почта: jmamytova@nbkr.kg; lolenchich@nbkr.kg

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Жылдык отчет Улуттук банктын жыл ичиндеги бүткөргөн иши жөнүндө толук отчету болуп саналат. Ал экономиканын реалдуу секторундагы өзгөрүүлөрдүн натыйжаларынын кыскача мүнөздөмөсүн, ошондой эле акчакредит чөйрөсүндөгү Улуттук банктын чечимдерин жана аракеттерин чагылдырат. Өзүнө экономикалык өнүгүү жана акчакредит саясаты жөнүндө маалыматтарды, финансылык отчетту, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде басылып чыгарылат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Улуттук банктын бюллетени Кыргыз Республикасынын реалдуу сектор, финансылык жана тышкы экономикалык сектор, ошондой эле мамлекеттик финансы боюнча макроэкономикалык көрсөткүчтөрүн камтыйт. Бюллетенди даярдоодо Кыргыз Республикасынын Улуттук Статистика комитетинин, Финансы министрлигинин, коммерциялык банктардын, Кыргыз Республикасынын Финансы рыногун көзөмөлдөө жана жөнгө салуу кызматынын материалдары пайдаланылат. Ай сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Бул басылмада Кыргыз Республикасынын тышкы секторунун өнүгүшүндөгү акыркы тенденциялар чагылдырылат жана төлөм теңдеминин аналитикалык жана нейтралдуу формасы, тышкы сооданын түзүмү, эларалык камдар, тышкы карыз боюнча маалыматтар менен таблицалар, ошондой эле Кыргыз Республикасынын эларалык инвестициялык позициясы камтылат. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль жана октябрь айларында жарыяланып турат.

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Баяндама республикадагы жана анын региондорундагы керектөө бааларынын динамикасынын чагылдырылышын, инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акчакредиттик саясат жагындагы чечимдери жөнүндө маалыматтарды камтыйт жана анда келерки чейрекке инфляциялык болжолдоолор келтирилет. Чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

Улуттук банктын пресс-релизи Улуттук банкта жана бүтүндөй банк тутумундагы окуялар түрмөгүн, финансы рыногу боюнча ыкчам маалыматтарды камтыйт. Апта сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Бул басылма Кыргыз Республикасын банктык мыйзамдарынын пайдубалын түзүүчү ченемдик документтер менен коммерциялык банктарды жана коомчулукту камсыз кылуу үчүн Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоону билдирет. Басылма айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде чыгарылат.

Бардык басылмалар Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын Төрагасынын буйругу менен бекитилген тизмеге ылайык таркатылат жана <http://www.nbkr.kg> дареги боюнча web-сайтка жайгаштырылат.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ	7
I. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФИНАНСЫ-КРЕДИТ СИСТЕМАСЫНЫН АБАЛЫ	8
II. БАНК ТУТУМУНУН АБАЛЫ	10
2.1 Банк тутумунун түзүмү	10
2.2. Тобокелдиктер	16
2.2.1. Кредиттик тобокелдик	16
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги	17
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги	20
2.3. Капиталдын шайкештик деңгээли	23
2.4. Финансылык натыйжалар	25
2.5. Финансы ортомчулугунун көрсөткүчү	27
III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ	29
3.1. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери системасынын абалы	29
3.2. Кредит портфелинин өзгөрүшүнүн структурасы жана динамикасы	31
3.3. Негизги тобокелдиктер	32
IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАСЫ	33
4.1. Банктык продуктылар, тарифтер жана кызмат көрсөтүүлөр	33
4.2. Нак жана нак эмес акча жүгүртүүлөр	36
V. РЕАЛДУУ СЕКТОРДУН АБАЛЫ	43
5.1. Үй чарбасы	43
5.1.1. Финансы-кредит мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер	43
5.1.2. Калктын жыйымдары	44
5.2. Корпоративдик сектор	45
5.2.1. Финансы-кредит мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер	45
5.2.2. Дебитордук жана кредитордук карыздардын абалы	46
5.2.3. Финансылык натыйжалар	47
VI. ФИНАНСЫ СИСТЕМАСЫНЫН ӨНУГҮҮ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	49

КИРИШҮҮ

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында республиканын банк тутумунда экономиканын реалдуу секторун кредиттөө көлөмүнүн андан ары өсүшү байкалган. Мында банк тутумунун финансылык ортомчулук көрсөткүчүнүн өсүш тенденциясы сакталып калган. Коммерциялык банктардын ликвиддүүлүгүнүн олуттуу запасы жана капитал шайкештигинин жетиштүү деңгээли банк тутумунун кыйла туруктуулугун тастыктоодо.

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде банк тутумунун негизги көрсөткүчтөрүнүн, атап айтканда депозиттик базанын өсүш арымынын басандагандыгы байкалган. Мында мөөнөттүү депозиттердин көлөмүнүн өсүшү экономиканы орто жана узак мөөнөткө каржылоону көбөйтүү боюнча банктардын потенциалынын жогорулап артып жаткандыгын тастыктайт.

Банктык эмес финансы мекемелеринде үй чарбалары, чакан жана орто бизнестин кредиттик ресурстарга карата суроо-талабынын жогору экендигин чагылдырган кредит портфелинин өсүшү уланган.

Банк тутумунун туруктуулугу, калктын реалдуу кирешелеринин өсүшү аманаттардын жана кредиттөөнүн көлөмдөрүнүн көбөйүп жатышы тенденциясынан көрүнүүдө, бул банк тутумуна карата ишенимдин бекемделип жаткандыгын күбөлөндүрөт.

Ошентип, банк тутумунун туруктуулугунун бекемделиши, коммерциялык банктардын капиталдык базаларынын чыңдалуусу, экономиканын реалдуу секторун кредиттөө көлөмдөрүнүн өсүшү, банктардын депозиттер рыногунда жигеринин артышы, банктык жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүнүн кеңейүүсү жана сапатынын жакшырышы республиканын экономикасын өнүктүрүүнүн алгылыктуу факторлорунан болуп саналат.

I. КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ФИНАНСЫ-КРЕДИТ СИСТЕМАСЫНЫН АБАЛЫ

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча финансы-кредит системасынын¹ чогуу алгандагы активдери 2007-жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда 44,1 пайызга өскөн. Мында ушул көрсөткүчтүн бир кыйла жогорку өсүш арымы банк тутуму боюнча байкалган.

Финансы-кредит мекемелери тарабынан сунуш кылынган кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүн олуттуу кеңейтүүдө алардын иштеп жаткан активдеринин негизги түзүүчүлөрүнөн болуп кредиттер саналат.

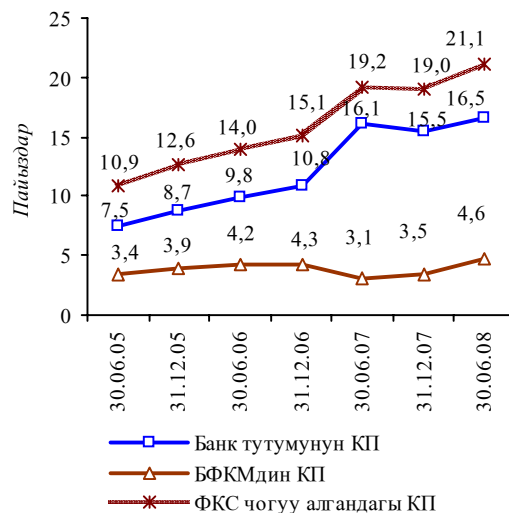
Чогуу алгандагы кредит портфелинин ички дүн продуктуга (ИДП)² карата катышы катары аныкталган финансылык ортомчулук көрсөткүчү өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда өсүү менен 21,1 пайызды (графикте 1.1) түзгөн. Банк тутумунун кредиттеринин өсүш арымы 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2007-жылдын ушул мезгилиндегиге салыштырганда 34,2 пайызды түзгөн.

Банктар финансы-кредит системасында басымдуу абалды ээлөөнү улантышууда (график 1.2) жана кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча алардын үлүшү финансы-кредит системасынын чогуу алгандагы кредит портфелинде 78,0 пайызды³ түзгөн жана 2007-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 5,8 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

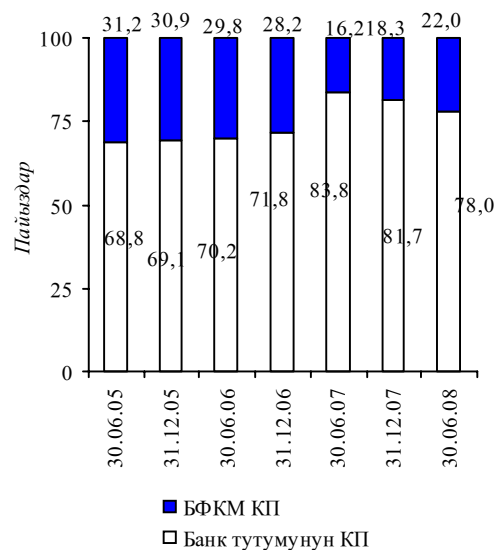
Потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабууга атайын камдардын (РППУ) көлөмүнүн банк тутумунун жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин (БФКМ) кредиттеринин көлөмүнө карата катышынын динамикасы банктардын кредит портфелинин сапатынын бир аз начарлашын далилдөөдө (1.3-график). Атайы РППУнун БФКМдердин кредит портфелиндеги үлүшү жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча төмөндөө

1.1-график. Финансы кредит системасынын (ФКС) кредит портфелинин (КП) өзгөрүү динамикасы

ИДПга карата пайыздарда

1.2-график. Чогуу алгандагы кредит портфелинин түзүмү

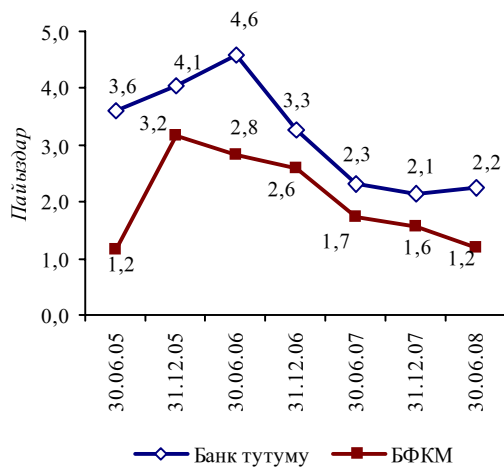

¹ Бул жерде финансы-кредит системасынын анализдөөгө алынып жаткан көрсөткүчтөрү катары Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин көрсөткүчтөрү каралат

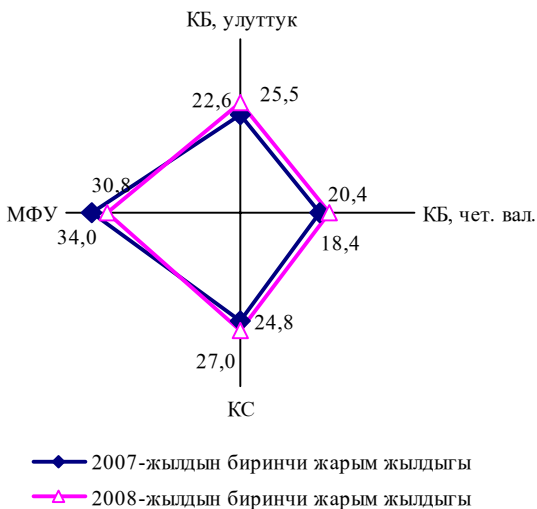
² Эсептөөдө акыркы 12 ай үчүн айкын ИДП боюнча маалыматтар алынган.

³ Банк тутумунун кредит портфелинде банкрот болгон банктардын кредиттик портфели да камтылган.

1.3-график. Банк тутумунун жана БФКМ кредит портфелиндеги атайы РПУ деңгээли

1.4-график. Аркайсы ФКМ кредиттери боюнча орточо алынган пайыздык чендердин чагылдырылышы, пайыздар

менен 1,2 пайызды түзгөн, ал эми банк тутуму боюнча бул көрсөткүч 0,1 пайыздык пунктка көбөйүү менен 2,2 пайызды түзгөн.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында өткөн андан мурдагы жылдын ушул эле мезгилиндегиге салыштырганда коммерциялык банктардын кредиттери жана кредиттик союздардын кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин көбөйтүлгөндүгү байкалган.

Ушул бөлүктүн 1.4-графикинде коммерциялык банктар (улуттук жана чет өлкө валюталарын) жана БФКМдер тарабынан берилген кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендер чагылдырылган, ал кандайдыр бир деңгээлде кредиттик ресурстардын наркынын өзгөрүү деңгээлине жана багыттуулугуна баа берүү мүмкүнчүлүгүн сунуштайт. Мында, 1.4-графикте ломбарддардын кредиттери боюнча орточо алынган чендер чагылдырылган эмес. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бул көрсөткүч 121,3 % түзгөн, ал эми 2007-жылдын ушул эле мезгилинин жыйынтыгы боюнча 167,9%.

Коммерциялык банктардын чет өлкө валютасындагы сыяктуу эле, улуттук валютада жаңыдан берилген кредиттер боюнча орточо алынган пайыздык чендердин деңгээли жогорулаган. Алсак, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында, андан мурдагы жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээли 2,0 пайыздык пунктка, ал эми улуттук валютада 2,9 пайыздык пунктка жогорулаган.

Ошентип Кыргызстандын финансы-кредит системасынын кароого алынган мезгилдеги абалын төмөнкүчө мүнөздөп көрсөтүүгө болот:

- финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн өсүш динамикасынын улантылышы, мында бул көрсөткүчтүн өсүш арымынын олуттуу ыкчамдашы банк тутуму боюнча байкалган;
- БФКМдердин кредит портфелинин сапаттык мүнөздөмөлөрүнүн жакшыруусу.

II. БАНК ТУТУМУНУН АБАЛЫ

2.1 Банк тутумунун түзүмү

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча республикада 22 коммерциялык банк иштеп турган (Пакистан Улуттук банкынын Бишкектеги филиалын кошо алганда), анын ичинде 14 банк чет өлкө капиталын тартуу менен, булардын ичинен 10 банкта чет өлкө капиталынын катышуусу элүү пайыздан көбүрөөктү түзөт. Республиканын бардык банк мекемеси жүргүзгөн иш чөйрөсүнө жараша универсалдуу болуп саналышат.

2008-жылдын биринчи жарымында бүтүндөй банк системасы боюнча иштин негизги көрсөткүчтөрүнүн, атап айтканда, коммерциялык банктардын активдеринин, кредит портфелинин жана депозиттик базасынын абсолюттук маанисинде өсүш тенденциясы улантылган.

Банк тутумунун түзүмүнө, «ири», «орто» жана «майда» банктар¹ (2.1.1-график), топтор ээлеген рынок сегменти көзкарашынан анализдөөлөрдү жүргүзүү, кароого алынып жаткан мезгил ичинде салыштырмалуу салмагы 1,2 пайыздык пунктка көбөйгөн «ири» банктардын рыноктук үлүшү көбөйгөндүгүн далилдөөдө. Мында «орто» банктардын үлүшү 0,6 пайыздык пунктка көбөйүп, ал эми «майда» банктардын үлүшү тиешелүүлүгүнө жараша 0,3 пайыздык пунктка төмөндөгөн.

² Басылмада келтирилген анализдөөлөрдүн максаты үчүн «ири» банктар катары, банк рыногундагы үлүшү (d_i) 10 пайыздан ашкан (суммардык активдердеги, кредиттердеги, депозиттердеги жана капиталдагы үлүшүнүн орток квадраты), «орто» банктар – 5 пайыздан 10 пайызга чейин жана «чакан» банктар үлүшү 5 пайыздан азыраакты түзгөн банктар түшүндүрүлөт.

Бул төмөнкү формула боюнча эсептелинет:

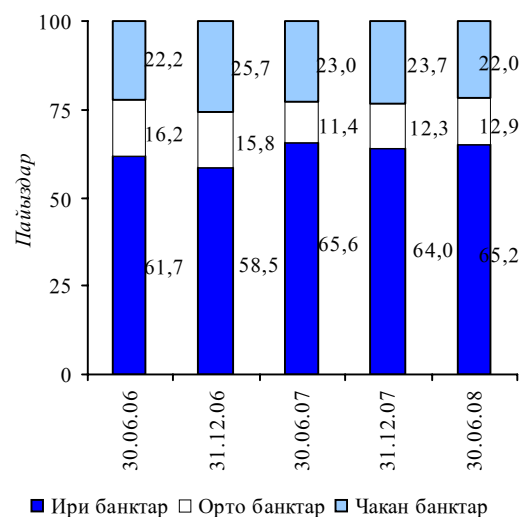
$$d_i = \frac{X_i}{\sum_{i=1}^N X_i} \quad - i \text{ – банкынын банк секторундагы үлүшү;}$$

бул жерде N иштеп жаткан коммерциялык банктардын саны.

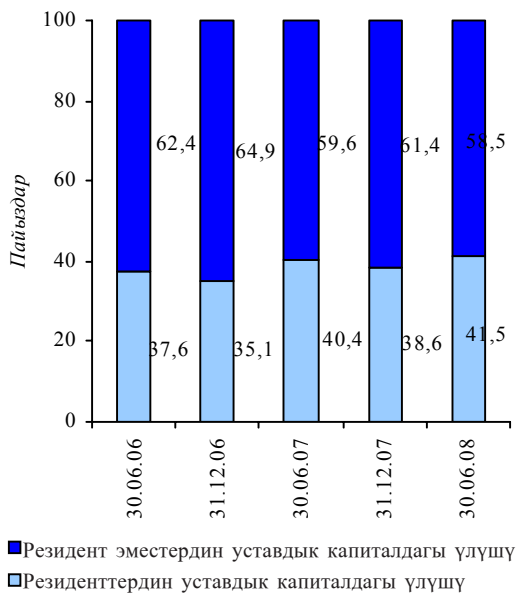
$$X_i = \frac{d_A^2 + d_{Kp}^2 + d_D^2 + d_{O\sigma}^2}{4} \quad - \text{төмөнкү көрсөткүчтөр боюнча орточо}$$

арифметикалык өлчөм: (d_A^2) – банктардын чогуу алгандагы активдериндеги жана кредиттериндеги, (d_{Kp}^2), депозиттериндеги (d_D^2) жана милдеттенмелериндеги ($d_{O\sigma}^2$) i банкынын активдеринин үлүшүнүн квадраты.

2.1.1-график. Банк тутумунун банктар тобу боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.2-график. Банк тутумунун уставдык капиталынын түзүмүнүн өзгөрүүсү

Рыноктук үлүшү 62,2 пайызды ээлеген үч банк «ири» банктар сегментин түзгөн (алардын ичинен 39,9 пайызы Кыргыз Республикасындагы эң ири банкка тиешелүү). Бул банктар чогуу алгандагы депозиттик базада эң чоң үлүштү ээleshинен улам «ири» банктар катарына чегерилген (банктардын жана башка ФКМдердин депозиттерин, ошондой эле бийлик органдарынын депозиттерин эске албаганда) – 39,5 пайыз жана банк тутумунун чогуу алгандагы активдеринде 39,4 пайызды түзөт. Мында бардык үч банк тең кредит рыногунда негизги катышуучулардын тобуна кирет (39,6 пайыз).

Каралып жаткан мезгилде банк тутумунун чогуу алгандагы капиталы 18,5 пайызга өскөн. Капиталдын өсүшү банктардын уставдык капиталынын (885,0 млн. сомго) көбөйүүсүнө жана алынган күндөлүк пайданын (752,0 млн. сомго) өсүшүнө байланыштуу болгон.

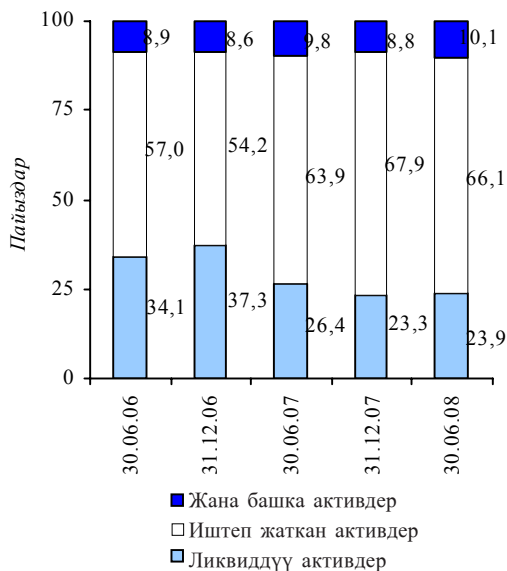
Коммерциялык банктардын уставдык капиталындагы чет өлкө капиталынын үлүшү 58,5 пайызды түзгөн (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын аягында 61,4 пайыз, 2.1.2-графикти).

Резиденттердин уставдык капиталынын жалпы өсүш арымы 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 24,1 пайызды түзгөн, ал эми резидент эместердин уставдык капиталынын өсүшү 9,7 пайызды түзгөн.

Банктардын капиталдык базасынын өсүшүнүн уланышы, банк тутумунун андан-ары өнүгүүсү үчүн жетиштүү потенциалды түптөөгө түрткү берген.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун активдеринин өсүшү 17,6 пайызды түзгөн. Чогуу алгандагы активдердин түзүмүнүн өзгөрүшүн карап көрүп, (2.1.3-графикти) банктардын активдеринин 66,1 пайызы иштеп жаткан болуп санала тургандыгын белгилеп кетүү зарыл², жана алардын үлүшү 1,8 пайыздык пунктка азайгандыгын белгилей кетүү зарыл. Ушуну менен бирге банк тутумунун чогуу алгандагы активдеринде ликвиддүү активдердин³ үлүшү 23,3%дан 23,9% га чейин көбөйгөн. Активдердин бул категория-

2.1.3-график. Банк тутумунун уставдык капиталынын түзүмүнүн өзгөрүүсү

² Иштөөчү активдер бул өз алдынча кредиттердин эсебинде, депозиттерде, ФКМринде жайгаштырылган, баалуу кагаздарда жана башка жайлаштырылган банктардын пайыздык киреше алып келген, калдыктары эсептелинет.

³ Өтүмдүү активдер – бул корреспонденттик эсепте жана кассада банктардын каражаттары деп болжолдоо болот.

сы, негизинен, башка банктардагы корреспонденттик эсептердеги акча каражаттарынын 24,7 пайызга өсүшүнөн улам көбөйгөн.

Банктардын активдеринин ликвиддүүлүгүнүн Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдерге салыштырганда жетиштүү болушу, банктарга келечекте ликвиддүү активдердин үлүшүнүн кыскаруусунун эсебинен экономиканы кредиттөөнү көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Мында «жана башка» активдердин үлүшү 10,1 пайызды түзгөн.

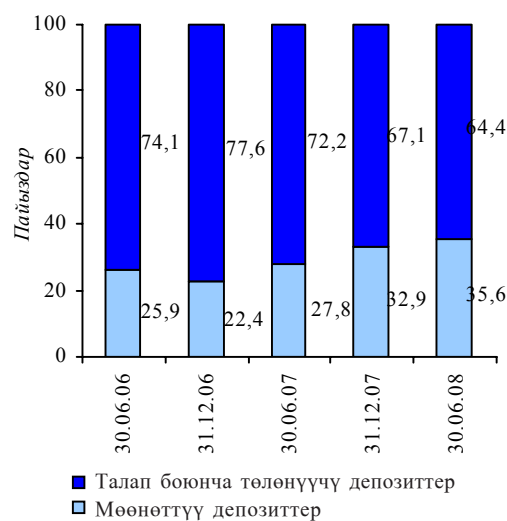
Кыргыз Республикасынын Президентинин 2006-жылдын 12-июлундагы №373 «Кыргыз Республикасында ислам каржылоо принциптерин колдонууга киргизүү пилоттук долбоору жөнүндө» Жарлыгын жана «Кыргыз Республикасы менен Ислам Өнүктүрүү банкынын ортосундагы өз ара мамилелер жөнүндө Меморандумду» ишке ашыруу үчүн каржылоонун ислам принциптеринин негизинде операциялар өткөрүлөт. Мындай операциялардын көлөмү 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын аягында 260,3 млн. сомду түзгөн (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын аягында – 95,7 млн. сом).

Иштеп жаткан активдердин түзүмүндөгү өзгөрүүлөрдү тактап кароо максатында, жайгаштырылуучу ресурстардын негизги булагы катары, банк тутумунун чогуу алгандагы депозиттик базасынын жана кредит портфелиндеги өзгөрүүлөрдү иликтеп, талдоо келтирилген. Өсүш арымы 10,1 пайызды түзүп, депозиттин суммасы 25,1 млрд. сомго жеткен. Депозиттердин түзүмүндө жеке адамдардын аманаттарынын үлүшү 27,4 пайыздан 29,4 пайызга чейин көбөйгөн. Ушуну менен жеке адамдардын депозиттеринин көлөмүнүн өсүш арымы 3,8 пайызды түзгөн.

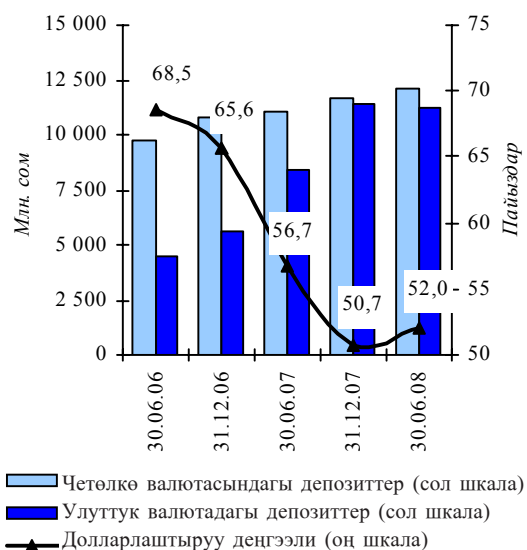
Юридикалык жактардын депозиттеринин салыштырма салмагы 54,4 пайызды түзгөн (2,9 пайыздык пунктка төмөндөгөн). Мында юридикалык жактардын депозиттеринин көлөмүнүн өсүш арымы 6,7 пайызды түзгөн.

Калган үлүштү (16,2 пайызды) Кыргыз Республикасынын бийлик органдарынын депозиттери жана кре-

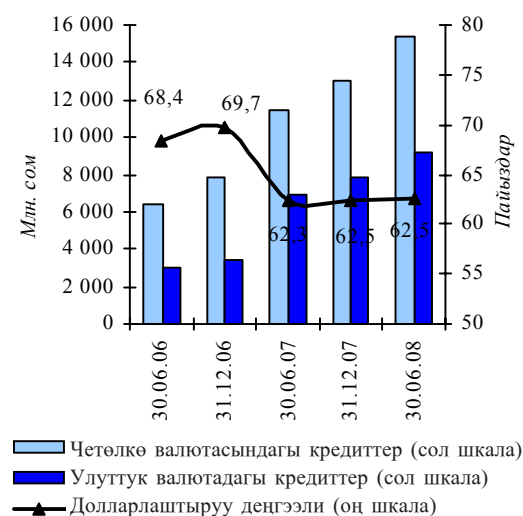
2.1.4-график. Банк тутумунун депозиттеринин тартуу мөөнөттөрү боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.5-график. Банк тутумунун депозиттеринин валюталардын түрлөрү боюнча түзүмүнүн өзгөрүүсү

2.1.6-график. Банк тутумунун кредит портфелинин түзүмүнүн валюталардын түрлөрү боюнча өзгөрүүсү

диттери ээлейт. Бул категориянын өсүш арымы 7,8 пайызды түзгөн.

Кароого алынган мезгил ичинде мөнөттүү депозиттердин үлүшү банктардын бүтүндөй депозиттик базасынан 35,6 пайызга чейин өскөн. (2.1.4-графики). Бул, өз кезегинде банктардын экономиканын орто жана узак мөөнөткө каржылоосун көбөйтүү боюнча потенциалын жогорулатат. Ушуну менен бирге эле, жеке адамдардын мөнөттүү депозиттеринин үлүшү 13,5 пайызга өскөндүгүн, ошондой эле абсолюттук мааниде 496,3 млн. сомду түзгөндүгүн белгилөөгө болот, бул калк тарабынан банк тутумуна карата ишенимдин жогорулап жатышын ырастап турат.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун депозиттик базасын «долларлаштыруу» деңгээлинин бир аз көтөрүлүшү белгиленген (2.1.5-графики). Бул көрсөткүч 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын жыйынтыгында 50,7 пайызга караганда 52,0 пайызды түзгөн.

Кароого алынган мезгилдин акырына карата юридикалык жактардын депозиттеринин «долларлаштыруу» деңгээли 6,9 пайыздык пунктка төмөндөп, 53,8 пайызды түзгөн. Четөлкө валютасындагы жеке адамдардын депозиттеринин үлүшү 3,7 пайыздык пунктка көтөрүлүп, 58,9 пайызды түзгөн. АКШ долларынын сомго карата курсунун көтөрүлүшү, жеке адамдардын номиналдык маанидеги чет өлкө депозиттеринин көлөмүнүн өсүшүнөн башка, бул көрсөткүчтүн төмөндөөсүнө таасир эткен факторлордун бири болуп саналат.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун чогуу алгандагы кредит портфели⁴ 18,5 пайызга көтөрүлүп, 24,6 млрд. сомду түзгөн. Мында коммерциялык банктардын кредиттеринин «долларлаштыруу» деңгээли ошол эле деңгээлде калып, кароого алынып жаткан мезгилдин аягында 62,5 пайызды түзгөн (2.1.6-графики).

Узак мөнөттүү кредиттердин үлүшү⁵ азайган: 2008- жылдын биринчи жарым жылдыгында алардын

⁴ Ушунда жана андан кийин ушул категория баардык кредиттери боюнча дал келген дисконтту жана банктарга кредиттер жана башка ФКМди камтыбайт.

⁵ Узак мөнөттүү кредиттер - бул 1 жылдан артык мөөнөткө берилген кредиттер деп түшүнүү зарыл.

үлүшү 65,5 пайыздан 62,8 пайызга чейин төмөндөгөн, ал эми абсолюттук мааниде өсүшү 15,5 пайызды түзгөн, бул экономиканын турукташтыруу факторлорунун бири болуп каралышы мүмкүн. Буга карабастан, кайтаруу мөөнөтү бир жылдан кем болгон кредиттердин салыштырма салмагы, алардын үлүшүнүн көбөйүү тенденциясы уланып жатса деле салыштырмалуу жогору бойдон калууда (37,2 пайыз).

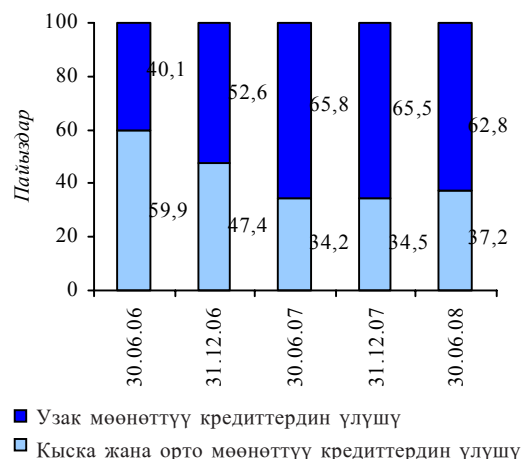
Кредиттер боюнча колдонулуп жаткан пайыздык чендерге баа берүү үчүн кредиттер боюнча пайыздык чендердин вариация коэффициенти, кредиттер боюнча орточо жана орточо салмактанып алынган чендер сыяктуу мүнөздөлүп каралган.

6 ай ичинде ортоарифметикалык маани катары эсептелген улуттук валютадагы кредиттер боюнча, пайыздык чендер, 25,7 пайызды, чет элдик валютада - 20,3 пайызды түзгөн. 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгына салыштырганда улуттук валютадагы кредиттер боюнча пайыздык чендер 1,9 пайыздык пунктка, ал эми четөлкө валютасында - тиешелүүлүгүнө жараша 1,8 пайыздык пунктка жогорулаган. Кредиттер рыногунда пайыздык чендердин түрдүүлүк өлчөмүн көрсөтүүчү вариация коэффициенти улуттук валютадагы кредиттер боюнча сыяктуу эле чет өлкө валютасындагы кредиттер боюнча да бир аз жогорулаган. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында четөлкө валютасы сыяктуу эле, улуттук валютадагы кредиттер боюнча дагы орточо салмактанып алынган чен орточо чен менен теңдештирилет (2.1.8, 2.1.9-графиктери).

Ошентип, банк секторунда 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында төмөндөгүдөй тенденциялар байкалган:

- банк тутумун капитализациялоонун өсүшү;
- банктардын депозиттик базасын, анын ичинде жеке адамдардын депозиттеринин көбөйүүсү;
- банк тутумун бүтүндөй алганда кредит портфелинин жана активдеринин өсүшү;
- банктардын кредит портфелинде алардын абсолюттук мааниде өсүшүндө, кардарларга узак мөөнөттүү кредиттердин салыштырма салмагынын төмөндөшү;

2.1.7-график. Банк тутумунун кредит портфелин жайгаштыруу мөөнөттөрү боюнча

2.1.8-график. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсү

2.1.9-график. Четөлкө валютасындагы кредиттер боюнча пайыздык чендердин мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсү

- тышкы факторлордун кыйыр таасиринин натыйжасында, банк тутумунун салыштырмалуу негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын жайлашы;
- банк тутумунун депозиттик базасынын «долларлаштыруу» деңгээлинин өсүшү.

2.2. Тобокелдиктер

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

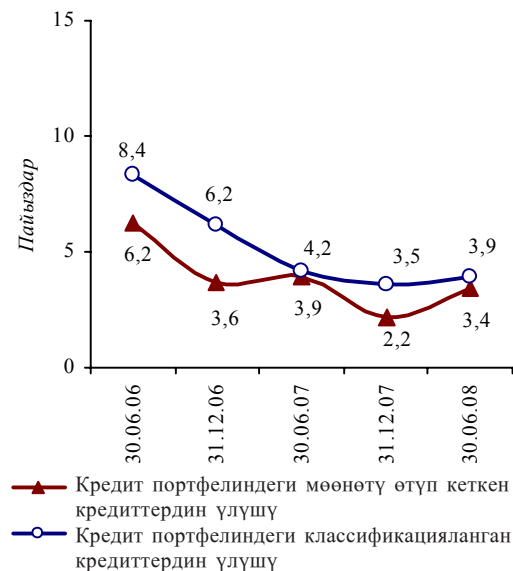
Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүрүүчү негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат. Бул бөлүмдүн чегинде, банктардын кредиттик тобокелдиктерди камтуучу активдүү операциялары каралат.

Кредит портфелинин сапатын баалоо үчүн коммерциялык банктар тарабынан кредиттерди классификациялоо¹ системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калуусунан потенциалдуу чыгым тартуулардын мүмкүн болуучу дэңгээлин алдын ала аныктоого жана тиешелүү камдарды түзүү менен аларды өз убагында компенсациялоого мүмкүнчүлүк берет.

Кредит портфелинин сапатын анализдөөдө, кредит портфелинин сапатынын начарлашынын биринчи белгилерин чагылдыруучу, классификацияланган кредиттерге кыйла көңүл бурулат. 2008-жылдын 1-жарым жылдыгында кредит портфелде классификацияланган жана мөөнөтү өтүп кеткен кредиттердин үлүшү көбөйгөн (2.2.1.1-график). Бирок, кароого алынып жаткан мезгил ичинде банк тутумунун кредит портфелинин сапаттык мүнөздөмөсү начарласа дагы, кайтарылбай калуу тобокелдик деңгээли жол берилген чекте калууда. Бирок бул көрсөткүчтүн өткөн мезгилдеги динамикасын жана 2008-жылдагы кредит портфелинин олуттуу өсүшүн эске алсак, келечекте банк тутумунун кредит портфелинин сапаты начарлап кетүү ыктымалдыгы бар.

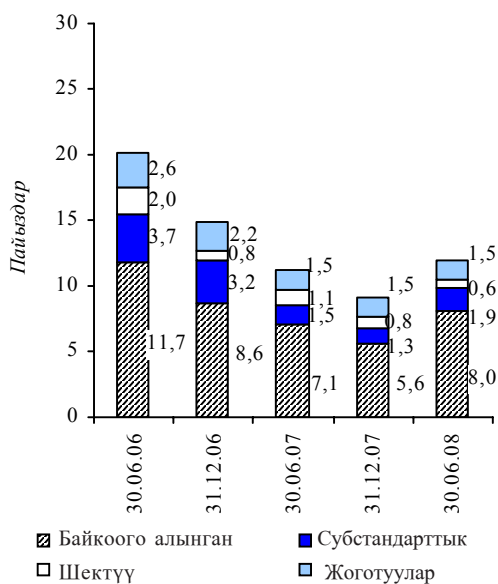
Келечекте кредиттик тобокелдин деңгээлинин төмөндөп кетишине таасир этүүчү факторлордун бири катары, «байкоо алдындагы» кредиттер катары классификациялануучу кредиттердин көлөмүнүн өзгөрүшүн кароого болот. Мындай кредиттердин салыштырма салмагы 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында көбөйүп (2.2.1.2-график), алар жалпы кредит портфелинде салмактуу үлүшкө ээ болуусу уланууда (8,0 пайыз).

2.2.1.1-график. Банк тутумунун кредит портфелиндеги кредит тобокелдигинин деңгээлинин өзгөрүүсү

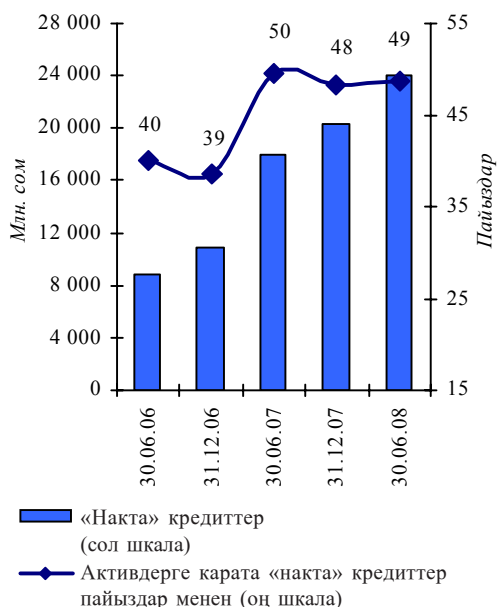

¹ Кредит портфелинин сапатын баалоо максаттарында бардык кредиттерди, кардарлардын банктын алдындагы өз милдеттенмелерин аткаруунун учурдагы мүмкүнчүлүктөрүнө жараша, алты категорияга бөлүү шарты кабыл алынган (классификациялоонун начарлоо тартибинде келтирилет): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоого алынган, субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттардын кайтарылышы көзкарашынан алып караганда, бир кыйла терс мүнөздөмөлөргө ээ болуучу үч акыркы категориянын кредиттерин «өздөштүрүлбөгөн» же «классификацияланган» катары эсептөө кабыл алынган. Көрсөтүлгөн алты категориянын ар бирине банк бул категорияга ылайык келүүчү, берилген кредиттердин суммасынан алынган пайыз катары аныкталуучу камды түзүүгө милдеттүү.

2.2.1.2-график. Банк тутумундагы кредит портфелин классификациялоонун өзгөрүүсү

2.2.1.3-график. «Накта» кредиттер денгээлинин өзгөрүүсү

Банктар тарабынан, кредиттерди кабыл алынган классификациялоого шайкеш камдарынын көлөмү түзүлгөн, ал жалпы кредит портфелинин 4,3 пайызын түзөт (бул көрсөткүч 2007-жылдын акырында 4,1 пайызды түзгөн).

Банктардын классификациялануучу кредиттеринин сапаты начарлаган жана камдарды кошуп эсептегенге чейинки учурда, банктардын таза суммардык капиталынын өлчөмү бир азга төмөндөйт.

Ошентип, бүтүндөй алынган кредиттик тобокелдик алгылыктуу денгээлде кала берүүдө, бирок, бул тобокелдикти мүнөздөөчү көрсөткүчтөрдүн өсүшүн келечекте пайда кылуучу факторлор да орун алууда.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында «накта» кредит портфелинин салыштырма салмагы (классификациялануучу кредиттер боюнча мүмкүн болуучу жоготууларга карата түзүлгөн атайын камдарды алып салуу менен кардарларга кредиттер боюнча ссудалык карыздардын калдыктарын) өткөн жарым жылдыкка салыштырганда 0,3 пайыздык пункка көбөйүү менен банк тутумунун чогуу алгандагы активдеринин 48,6 пайызын түзгөн (2.2.1.3-график). Бул өз кезегинде банктардын башка топтогу активдеринин салыштырма салмагынын азайышына алып келди.

Системдүү кредиттик тобокелдикти азайтуу максатында, кредиттик каттоо жөнүндө жобо кабыл алынган жана расмий колдонууга кирген. Кредиттик каттоону түзүү республикадагы банк тутумунун ишинин туруктуулугуна жетишүүгө, анын натыйжалуулугун, коопсуздугун жана ишенимдүүлүгүн камсыз кылууга багытталган.

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Калктын банк тутумуна болгон ишеничи, банктардын өз милдеттенмелерин убагында аткарууларынан көз каранды, бул банктарда ликвиддүүлүктүн жетиштүү деңгээлде болушун болжолдойт. Регулятивдүү максатта, ликвиддүүлүк тобокелдиги күндөлүк ликвиддүүлүктүн² экономикалык ченеминин жардамы менен бааланат.

Ликвиддүүлүктүн банк тутуму тарабынан колдоо-

² Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеми – Улуттук банк тарабынан белгиленген ликвиддүү активдер кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем эмес деңгээлде болуучу, банктар милдеттүү түрдө аткаруучу ченемдердин бири.

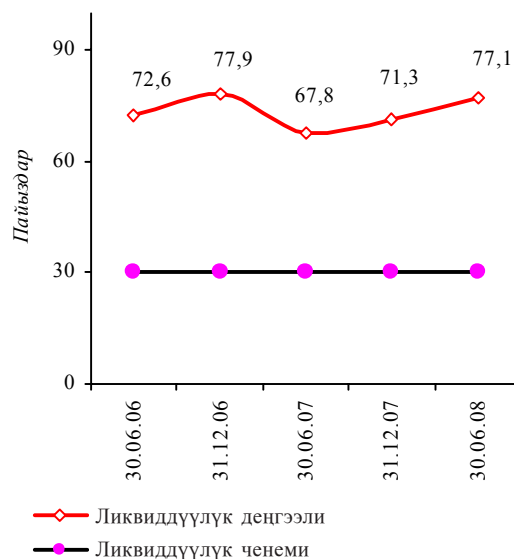
го алынуучу ченеминин иш жүзүндөгү деңгээли дагы жетиштүү түрдө жогору бойдон кала берүүдө. Банк тутуму боюнча, орточочо алганда, 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына салыштырганда 5,8 пайыздык пункка (2.2.2.1-график) көбөйүү менен, өтүп жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында 77,1 пайызды түзгөн.

Ликвиддүүлүк көрсөткүчүнүн иш жүзүндөгү мааниси белгиленген ченемдик мааниден артуусу бир жагынан финансылык ортомчулуктун андан ары кенейүүсү үчүн потенциалдын бар экендигин ырастаса, ал эми экинчи жагынан депозиттик базанын туруктуулугу жетиштүү болбой жатышын чагылдырууда. Депозиттердин жетиштүү деңгээлде туруктуу болбой жатышын депозиттер жана кредиттер дюрациясынын өзгөрүүсү тууралуу маалыматтар жана ошондой эле каражат булактарынын туруктуулук коэффициентинин³ эсептелиши тастыктоодо.

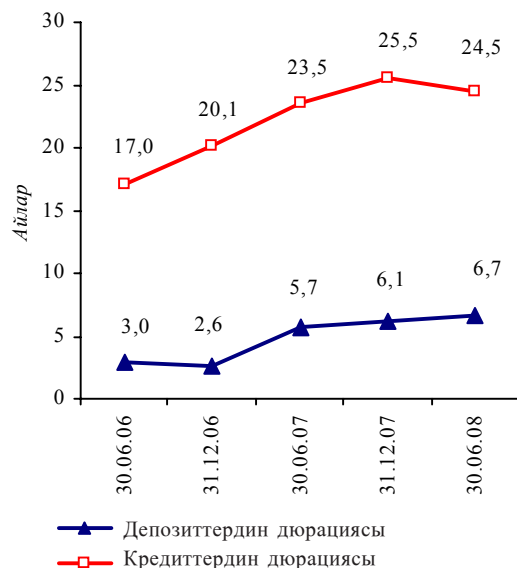
Кароого алынып жаткан мезгил ичинде (2.2.2.2-график) депозиттерди тартуу менен кредиттерди жайгаштыруунун орто мөөнөттөрүнүн ортосундагы ажырым, жогорку бойдон калган, бул көмүскө дезинтермедиациялык тобокелдик⁴ жөнүндө айтып турат, алар айрым банктарда ликвиддүүлүктү мезгил аралыгы боюнча тескөө процессинде көрүнүшү мүмкүн. Бирок, кредиттердин белгилүү бир бөлүгү банктар тарабынан депозиттерден айырмалануучу (капитал, финансы мекемелерден узак мөөнөткө карыз алуулар жана ж.б.) башка узак мөөнөттүү булактардын эсебинен каржылана тургандыгын эске алуу зарыл. Бул факт жогоруда көрсөтүлгөн тобокелдиктердин келип чыгуу ыктымалдыгын төмөндөтөт.

Басылманын 2.2.2.3-графикинде «накта» кредит портфелине карата депозиттик базанын катышынын өзгөрүү динамикасына салыштырганда финансылык каражаттар булактарынын туруктуулук коэффициентинин өзгөрүүсү келтирилген. Депозиттик базадагы мөөнөттүү депозиттердин үлүшүнүн кыйла төмөндүгү (2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынты-

2.2.2.1-график. Күндөлүк ликвиддүүлүктүн эсептөө маанисинин өзгөрүү динамикасы

2.2.2.2-график. Банк тутумундагы кредиттердин жана депозиттердин дюрациясынын өзгөрүү динамикасы

³ Финансы каражат булактарынын туруктуулук коэффициенти банк тутумунун депозиттеринин жалпы суммасындагы мөөнөттүү депозиттердин (пайыздар менен) үлүшү менен мүнөздөлөт.

⁴ Дезинтермедиация – инфляциялык күтүүлөр жана /же башка негативдүү күтүүлөрдөн келип чыккан дүрбөлөндүн себебинен, калк тарабынан белгиленген салымдарды белгиленген мөөнөттөн эрте массалык түрдө алуу процесси.

2.2.2.3-график. Банк тутумунун ликвиддүүлүк факторлоруна баа берүү

гы боюнча 35,6 пайыз), берилүүчү кредиттердин көлөмүнө жана мөөнөтүнө сөзсүз таасирин тийгизет жана келечекте ликвиддүүлүктү тескөө процессин татаалдаштырат.

Депозиттер менен кредиттердин катышынын динамикасы, тартылуучу каражаттарды колдонуу натыйжалуулугу 2006-жылдагы деңгээлге карата сактоо жөнүндө маалымдайт.

Жалпысынан, отчеттуулук мезгил ичинде, банк тутумунда, милдеттенмелерди аткаруу үчүн каражат жетишсиздигинин пайда болушуна негиз болгон жок деп белгилей кетсек болот.

Отчеттуулук мезгил ичинде, мөөнөттүү депозиттердин үлүшүнүн өсүшүнө байланыштуу, финансы каражаттарынын туруктуулук коэффициентинин өсүшү байкалган.

2.2.2.4-таблицасында 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырындагы абал боюнча, финансы активдерин жана милдеттенмелерин төлөө мөөнөтү жөнүндө маалыматтар келтирилген. Жалпысынан, банктардын финансы милдеттенмелери финансы активдери менен жабылат, ошону менен ажырым 11,2 млрд. сомду, анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча 13,3 млрд. сомду түзгөн. Ошентип, банктар өз финансы милдеттенмелерин аткаруу үчүн жетишээрлик активдерге ээ. Банк тутумунун ликвиддүүлүгүнүн жеткиликтүү деңгээлин, ошондой эле коммерциялык банктардын менчик капиталынын өсүшүн эсепке алып, 90 күнгө чейинки мезгил ичиндеги тескери ажырым, банк-

2.2.2.4-таблица. Финансы активдерин жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү (млн. сом)

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					Бардыгы болуп
	30 күнгө чейин	31 күндөн 90 күнгө чейин	91 күндөн 180 күнгө чейин	181 күндөн 365 күнгө чейин	365 күндөн жогору	
1. Бардыгы болуп финансылык активдер анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	19 084,0	2 438,9	4 298,3	5 422,0	18 763,1	50 006,4
	840,9	1 030,3	2 638,2	4 666,6	15 460,8	24 636,8
2. Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	19 758,3	3 935,1	4 631,2	4 856,1	5 670,7	38 851,5
	3 968,2	1 432,1	1 964,1	2 522,5	1 438,0	11 324,9
3. Бардыгы болуп ажырым анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча ажырым	-674,3	-1 496,2	-332,9	565,8	13 092,4	11 154,8
	-3 127,3	-401,8	674,0	2 144,2	14 022,9	13 311,9

тар тарабынан финансы милдеттенмелерин аткарууга олуттуу таасир бере албайт.

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

Депозиттердин концентрациялануу өзгөчүлүктөрү

2.2.3.1-графикте көрүнүп тургандай, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутуму боюнча, депозиттердин концентрациялануусунун деңгээлинин жана депозиттер рыногунда бир банктын максималдык үлүшүнүн андан-ары төмөндөөсү уланган.

Улуттук валютадагы депозиттердин концентрациялануусу 7,6 пайыздан 8,1 пайызга чейин көбөйгөн. Четөлкө валютасындагы депозиттердин концентрациялануусу 16,5 пайыздан 12,9 пайызга чейин төмөндөгөн. (2.2.3.2-график).

Катышуучулар арасындагы депозиттер рыногунун концентрациялануусу төмөн болуп саналат (10 пайызга чейин) жана төмөндөөгө карата тенденцияга ээ.

Банк тутумунда концентрациялануу деңгээлине «Төрт ири банктардын үлүшү» – башка көрсөткүчүнүн жардамы менен баа берүү депозиттердин концентрациялануусунун 51,7 пайыздан 48,2 пайызга чейин азайышын да маалымдайт.

Кредиттердин концентрациялануу өзгөчөлүктөрү

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында, банк тутумунун кредит портфелинин өсүшү, кредиттердин рыногунда өзүнчө банктын максималдуу үлүшү боюнча сыяктуу эле, 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына салыштырганда (2.2.3.3-график) кредиттердин концентарциялануу деңгээли боюнча да ошондой баалануучу концентрациялануусунун өсүшү менен коштолгон.

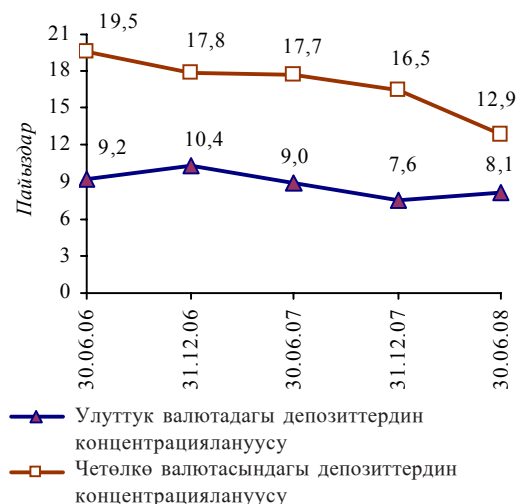
Кредиттерди концентрациялоо көз карашынан «Төрт ири банктардын үлүшү» көрсөткүчүн карасак, ал дагы кароого алынган мезгилде 47,8 пайыздан 49,9 пайызга чейин өскөндүгүн белгилей кетсек болот, ошону менен 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгы үчүн бул төрт ири банктын курамы өзгөрүлгөн эмес.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында четөлкө валютасындагы кредиттердин концентрациялануу көрсөткүчү 12,3 пайыздан 12,7 пайызга чейин жогорулаган, ал эми улуттук валютада бул көрсөткүч 11,7

2.2.3.1-график. Депозиттердин концентрациялануусунун өзгөрүүсү

2.2.3.2-график. Депозиттердин валюталардын түрлөрү боюнча концентрациялануусу

2.2.3.3-график. Кредиттердин концентрациялануусунун өзгөрүүсү

2.2.3.4-график. Кредиттердин валюталардын түрлөрү боюнча концентрациялануусу

2.2.3.5-таблица. Банк ишинин экономика тармактарын кредиттөө жагында концентрациялануусу* (пайыздарда)

	30.06.06	31.12.06	30.06.07	31.12.07	30.06.08	Өткөн мезгилге карата четтөө (пайыздык пункттарда)
Өнөржайы	20,2	23,1	20,1	22,0	20,6	-1,4
Айылчарбасы	20,1	19,8	60,7	56,3	49,1	-7,2
Транспорт	15,7	23,2	27,0	22,1	25,5	3,4
Байланыш	48,8	87,4	81,7	88,5	74,7	-13,8
Соода	9,1	8,7	8,4	8,5	10,2	1,7
Даярдоо жана кайра иштетүү	55,1	58,1	45,9	37,5	32,2	-5,3
Курулуш	21,9	19,2	17,0	16,7	14,6	-2,1
Ипотека	28,4	20,2	20,4	18,2	16,8	-1,4
Үйчарбасы	16,3	14,8	15,7	13,9	13,1	-0,8
Соц. кызмат көрсөтүүлөр	12,0	27,7	24,7	44,1	58,9	14,8
Жана башкалар	18,0	11,6	13,8	14,6	15,5	0,9

* Концентрациялануу Херфиндалдын индексинин негизинде аныкталат, ал банктардын тармактарды кредиттөөнүн жалпы көлөмүндөгү салыштырма салмагынын квадраттык суммасы катары эсептелинет. Концентрациялануунун 100 пайызга барабар индекси рыноктун белгилүү бир сегментин толугу менен монополизациялоону, 50% – бирдей үлүштөгү эки катышуучуну, 33% – 3 катышуучуну жана башканы түшүндүрөт.

пайыздан 10,7 пайызга (2.2.3.4-график) чейин төмөндөгөн.

Кредиттердин экономика тармагында концентрациялануу тобокелдигин иликтөөгө алуунун жыйынтыгында, тармака жараша «ортодон» «жогоруга» чейинки чекте өзгөрүшү байкалып турат.

Басылманын 2.2.3.6-таблицасындагы маалыматтарга негизденүү менен банктардын үй чарбачылыгы, курулуш жана социалдык тейлөө жагындагы иштеринде өсүштү белгилөөгө болот. Байланыш, айыл чарба, социалдык тейлөө, даярдоо жана кайра иштеп чыгуу муктаждыктарына берилген кредиттердин концентрациялануу деңгээлинин жогору болушу, бул тармактарды кредиттөө тобокелдигинин да жогору экендигин маалымдайт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын банк тутумунда, бүтүндөй алганда, улуттук валютадагы депозиттердин концентрациялануусу төмөн, четөлкө валютасындагы жана кредиттик депозиттердин улуттук валютадагы сыяктуу эле четөлкө валютасында да алгылыктуу экендиги катталган. Кредиттердин экономиканын тармактары боюнча концентрациялануу деңгээли бүтүндөй алганда, банк тутуму боюнча, тармагына жараша «төмөндөн» «жогоркуга» чейин вариацияланат. Бул рыноктун катышуучулары боюнча кредиттердин концентрациялануу көрсөткүчүнүн айрым бир жогорулашы, бир нече коммерциялык банктардын үлүшүнүн өсүшүнө байланыштуу болгон. Бул активдүүлүк кредит рыно-

гундагы (1) жогорку деңгээлдеги атаандаштыктын же-
тишсиздигинен, (2) кредиттик каражаттарга болгон су-
роо-талаптын көбөйүшүнөн, (3) тобокелдиктин жогор-
ку деңгээлде сакталышынан, пайыздык чендердин кан-
дайдыр бир олуттуу өзгөрүүлөрү менен коштолбойт.

2.2.3.6-таблица. Банктардын кредит портфелинин экономика тармактары боюнча түзүмү
(пайыздарда)

	30.06.06	31.12.06	30.06.07	31.12.07	30.06.08	Өткөн мезгилге карата четтөө (пайыздык пункттарда)
Өнөржайы	12,7	11,0	7,7	6,8	6,2	-0,6
Айылчарбасы	3,0	3,3	13,1	12,2	11,9	-0,3
Транспорт	0,9	0,7	0,7	0,7	1,0	0,3
Байланыш	0,1	1,6	0,9	0,6	0,3	-0,3
Соода	44,7	40,9	36,8	37,9	36,7	-1,2
Даярдоо жана кайра иштетүү	0,8	1,0	0,8	0,6	0,5	-0,1
Курулуш	6,1	5,8	6,1	6,8	7,8	1,0
Ипотека	8,6	14,3	14,9	15,8	13,9	-1,9
Үйчарбасы	8,7	8,1	7,6	6,6	8,4	1,8
Соц. кызмат көрсөтүүлөр	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	0,3
Жана башкалар	14,3	13,2	11,3	11,9	13,0	1,1
Жыйынтыгында	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

2.3. Капиталдын шайкештик деңгээли

Банк ишине мүнөздүү болгон бардык тобокелдиктер, жыйынтыгында ошол иштин финансылык натыйжасында көрүнүп (тике чыгымдар түрүндө көрүнгөндөй эле тиешелүү камдарды түзүүгө түрткү берген келечек чыгымдар ыктымалдыгынын орун алган жогорку үлүшү сыяктуу) жана банктын өздүк каражаттарынын - анын капиталынын өлчөмүнө таасирин тийгизет. Ошондуктан, капиталдын өлчөмү, потенциалдуу өзгөрүүлөргө карата банктын туруктуулугун мүнөздөйт.

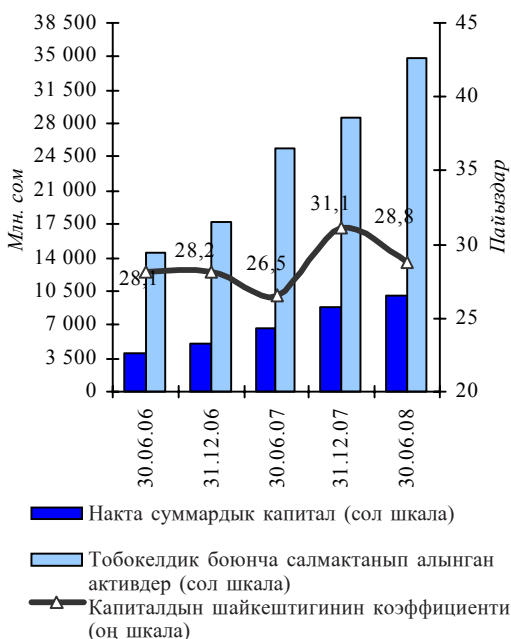
Банктын финансылык абалын анализдөөдө анын ишенимдүүлүгүнүн негизги мүнөздөмөсү болуп, банктын капиталынын өлчөмүнүн жүзөгө ашырылчу операциялардын масштабына жана (капиталдын шайкештиги коэффициенти) мүнөзүнө шайкештиги саналат. Жетиштүү капитал өзүнчө бир «коопсуздук жаздыкчасын» түзөт, ал банкка төлөөгө жөндөмдүү болушуна жана калктын ага ишенимин колдоого мүмкүндүк берет. Ушуга байланыштуу, банктын капиталдаштыруу жагындагы саясаты капиталдын ушундай деңгээлин колдоого багытталууга тийиш, ал эми анын бул же тигил банктык тобокелдиктердин келип чыгуусунан улам мүмкүн болуучу жоготуулардын ордун жабууга жетиштүү болгону дурус.

Капиталдын шайкештик ченеминин минималдуу маанисинин, 12,0 пайыз деңгээлинде белгиленишинде, жетиштүү түрдө жогору бойдон калууда жана 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 28,8 пайызды түзгөн (2.3.1-график). Төмөндөө, банк тутумунун таза суммардык капиталынын өсүш арымына (13,0 пайызга) салыштырганда, тобокелдиктер боюнча салмактанып алынган активдердин кыйла жогорку арымда өсүшүнүн (22,2 пайызга) эсебинен жүргөн.

Мында капиталдын шайкештигинин иш жүзүндөгү деңгээли (28,8 пайыз) бүтүндөй банк тутумунун ишинде тобокелдиктин жол берилген деңгээлин жогорулатпай эле, тобокелдүү жана кирешелүү активдердин көлөмүн эки эседен көбүрөөккө кошумча көбөйтүүгө мүмкүндүк берет.

Жогоруда белгиленгендер, банк тутумунун учурда терс жагдайдагы соккуларга туруштук бере ала тур-

2.3.1-график. Банк тутумунун капиталынын шайкештик көрсөткүчүнүн өзгөрүүсү

гандыгын көрсөтүүдө. Мындан тышкары, банк тутумунда келечекте финансылык ортомчулук деңгээлин жана иш натыйжалуулугун арттыруу үчүн потенциал бар деп айтууга болот.

2.4. Финансылык натыйжалар

Алынган пайдалардын активдердин орточо деңгээлине карата катышы катары аныкталуучу активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле Биринчи деңгээлдеги капиталдын орточо өлчөмүнө болгон катышы катары аныкталган, алынган пайданын салынган капиталга кирешелүүлүк (ROE) деңгээли болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын банк тутумунун 2008-жылдын биринчи жарым жылдык жыйынтыгы боюнча, жылдык эсептөөдө ROA 3,4 пайызды түзгөн (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында – 4,3 пайыз), ал эми жылдык эсептөөдө ROE 18,0 пайызды (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында 26,4 пайызды) түзгөн.

Активдердин орточо маанисине карата банк тутумунун кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчү боюнча, таза пайыздык кирешенин төмөндөшү байкалган (7,4 пайыздан 7,2 пайызга чейин), ал пайыздык кирешелердин өсүшүнө салыштырганда пайыздык чыгашалардын көбүрөөк өсүш эсебинен пайда болгон (2.4.1-таблица).

2.4.1-таблица. Банк тутумунун кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчү (мезгил ичиндеги активдердин орточо маанисине карата пайыздарда (жарым жылдык)

	31.12.06	30.06.07	31.12.07	30.06.08
Бардыгы болуп пайыздык кирешелер	10,9	11,8	10,7	11,2
Бардыгы болуп пайыздык чыгашалар	3,0	3,5	3,3	4,0
Накта пайыздык киреше	7,9	8,2	7,4	7,2
РППУга чегерүүлөр (кредиттер боюнча)	1,2	0,9	0,5	0,8
РППУга чегерүүлөрдөн кийин накта пайыздык киреше	6,8	7,3	6,9	6,4
Бардыгы болуп пайыздык эмес кирешелер	9,8	8,5	10,3	9,0
Бардыгы болуп пайыздык эмес чыгашалар	3,6	3,0	5,1	4,1
Бардык башка операциялык жана административдик чыгашалар	8,8	8,1	7,3	7,6
РППУга чегерүүлөр (башка активдер б-ча)	0,3	-0,1	0,0	0,0
Салыкка чейинки таза киреше (чыгым)	3,9	4,7	4,8	3,7
Пайдадан салык	0,4	0,4	0,4	0,4
Накта пайда (чыгым)	3,5	4,3	4,3	3,4
Бир мезгил ичинде активдердин орточо мааниси (млрд. сом)	18,2	26,5	35,8	44,6

Коммерциялык банктардын пайызсыз кирешелерин жана чыгашаларын кароого алуу учурунда, пайызсыз кирешелердин (10,3 пайыздан 9,0 пайызга чейин) жана пайызсыз чыгашалардын (5,1 пайыздан 4,1 пайызга чейин) азайышы байкалган. Банктардын операциялык жана административдик чыгашаларынын деңгээли 0,3 пайыз-

дык пункка өскөн, бул кароого алынып жаткан мезгил үчүн активдердин кирешелүүлүгүнүн жалпы көрсөткүчүн азайтуу факторлорунун бири болуп калган.

0,4 пайыздык өлчөмдө киреше салык боюнча чегерүүлөрдүн мурунку деңгээли сакталып калган жана ошентип, мезгил үчүн (жарым жылдык) активдердин орточо маанисине таза пайда 3,4 пайызды түзгөн.

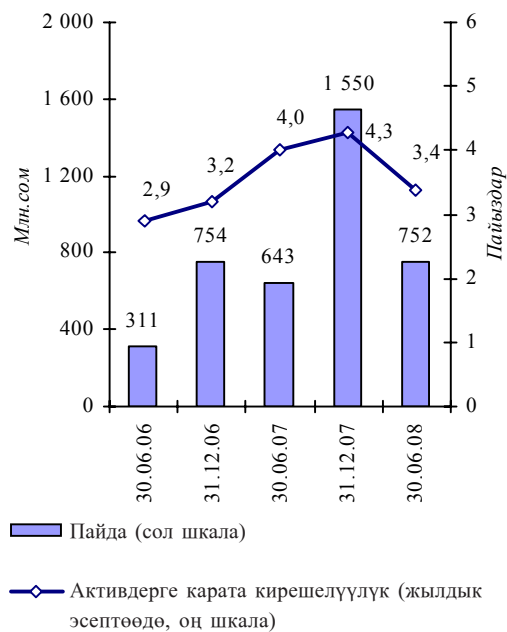
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк тутумунун абсалюттук маанидеги таза пайдасы 0,75 млрд. сомду түзгөн, ал эми 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 0,64 млрд. сомду түзгөн (2.4.2-график).

Кредит боюнча пайыздык кирешенин ссудалык карыз калдыктарынын орточо маанисине болгон катышы катары аныкталган кредит портфелинин кирешелүүгү 0,2 пайыздык пункка жогорулаган жана 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 19,4 пайызды түзгөн (2.4.3-график).

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын аягында активдердин кызматкерлердин санына болгон катышы 5,9 млн. сомду (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын аягында 5,5 млн. сомду) түзгөн. Бул, активдердин 17,6 пайызды түзгөн салыштырмалуу чоң өсүшүнө байланыштуу болгон, ал эми ошол мезгилде кызматкерлердин саны 8,5 пайызга көбөйгөн.

Демек, банк ишинин кирешелүүлүк көрсөткүчү, бүтүндөй алганда, банк тутумунун кошумча инвестициялоо көз карашынан алгылыктуулук дараметинин позитивдүү динамикасы жана өсүшү жөнүндө айгинелейт. Мында капиталдын шайкештиги ченеминин жогорку орточо мааниси банктардын активдүү операцияларын кошумча кеңейтүү мүмкүнчүлүгү жөнүндө айтып турат. Башка тарабынан алганда, активдерди пайдалануу натыйжалуулугу аз кирешелүү активдердин үлүшүнүн төмөндөөсү шартында олуттуу жогорулашы мүмкүн.

2.4.2-график. Активдердин кирешелүүлүгүнүн өзгөрүшү

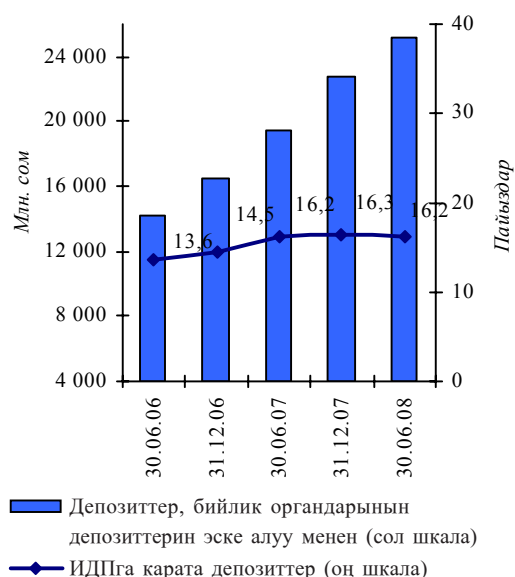

2.4.3-график. Операциялардын айрым түрлөрүнүн кирешелүүлүк көрсөткүчтөрү

2.5. Финансы ортомчулугунун көрсөткүчү

2.5.1-график. Депозиттердин көлөмүнүн динамикасы жана депозиттердин ИДПга карата катышы

Банк секторунун финансылык ресурстарды топтоп жана аларды андан-ары экономика тармактарына бөлүштүрүүчү финансылык ортомчу катары ролу анын өнүгүү жана натыйжалуу иштөө деңгээлинен тике көз каранды.

Депозиттердин¹ ИДПнын өлчөмүнө карата² катышы биринчи жарым жылдыктын аягында 16,2 пайызды (16,3 2.5.1.) түзгөн. Бул көрсөткүчтүн бир аз төмөндөшү, кароого алынып жаткан учурда, ИДПнын өсүш арымы менен (16,2 пайызга) салыштырганда депозиттердин өсүш арымынын төмөндүгүнө (10,1) шартталган.

Кредит портфелинин өсүшү уланган, мында кредиттердин көлөмүнүн өсүш арымы (18,5 пайызга) депозиттердин көлөмүнүн өсүш арымынан (10,1 пайызга) озуپ кеткен.

Кардарларга берилген кредиттердин жалпы көлөмүнүн ИДПга болгон катышы 2008-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына салыштырганда 1,0 пайызга жогорулоо менен 15,9 пайызды түзгөн (2.5.2-график).

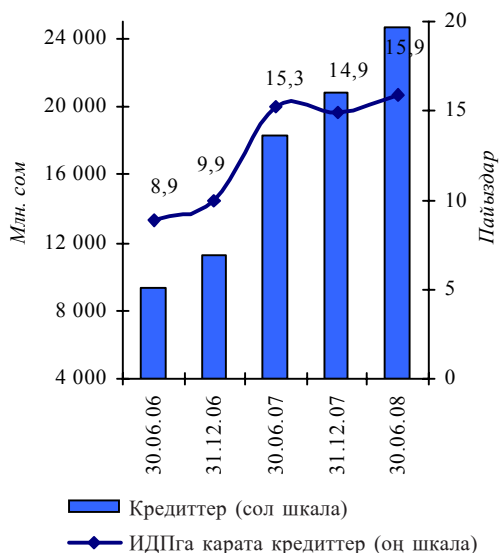
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында кредиттердин көлөмү 24,6 млрд. сомду түзгөн, бул 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырындагы кредиттердин көлөмүнө караганда 18,6 пайызга көп.

Кардарларга кредит берүү структурасында жеке адамдарга (52,8 пайыз), курулуш (32,5 пайыз) жана соода тармагына (14,2 пайыз) берилген кредиттер боюнча өсүш белгиленген. Айыл чарбасын кредиттөө көлөмүнүн өсүшү 13,6 пайызды түзгөн.

Кредиттер боюнча карыздын депозиттердин көлөмүнө болгон катышы, 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгындагы 91,1 пайызга каршы 98,1 пайызды түздү, бул кредиттердин өсүшү депозиттердин өсүшүнөн озуп кетүүсүнө байланыштуу болгон (2.5.3-график).

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында, улут-

2.5.2-график. Кредиттердин көлөмүнүн динамикасы жана кредиттердин ИДПга карата катышы

¹ Бул бөлүмдө депозит катары, ишканалардын, калктын жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын бийлик органдарынын депозиттерин жана кредиттерин түшүнүүгө болот.

² Эсептөөдө ИДПнын аталмасы боюнча акыркы 12 ай үчүн маалыматтар колдонулат.

тук валютада кайра берилген кредиттер боюнча, орточо салмактанып алынган пайыздык чен 27,3 пайызды түздү (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгына салыштырмалуу 1,4 пайыздык пунктка жогорулаган). Алар боюнча пайыздык чен 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 20,8 пайызды түзүү менен, 2,5 пайызга жогорулаган.

Кыргыз Республикасындагы кредиттер жана депозиттер боюнча пайыздык чендердин сакталып калган спрэди төмөнкү факторлордун таасиринде шартталган:

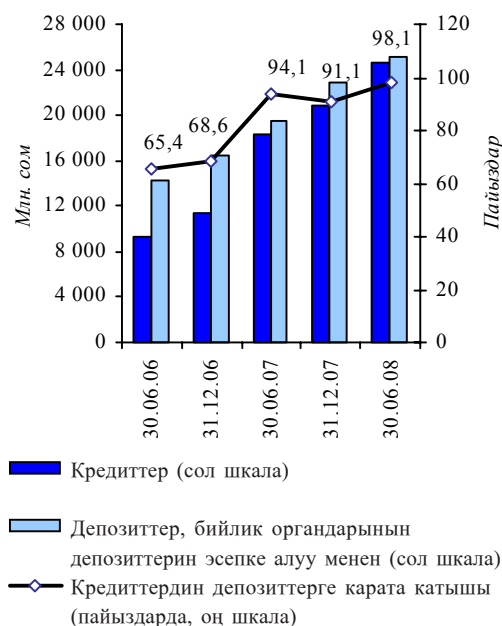
- кредит рыногундагы атаандаштыктын төмөн деңгээли;
- кредиттик каражаттарга болгон жогорку сурооталап;
- жогорку деңгээлдеги тобокелдиктердин сакталышы.

Финансылык ортомчулук деңгээли көз карашынан алып караганда, суммардык активдердин ИДПга карата катышынын көрсөткүчүнүн өсүшүн белгилөөгө болот (2.5.4-график). Алып көрсөк, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча бул катыш 31,9 пайызды, ал эми 2007-жылдын экинчи жарым жылдыгынын акырына карата 30,1 пайызды түзгөн.

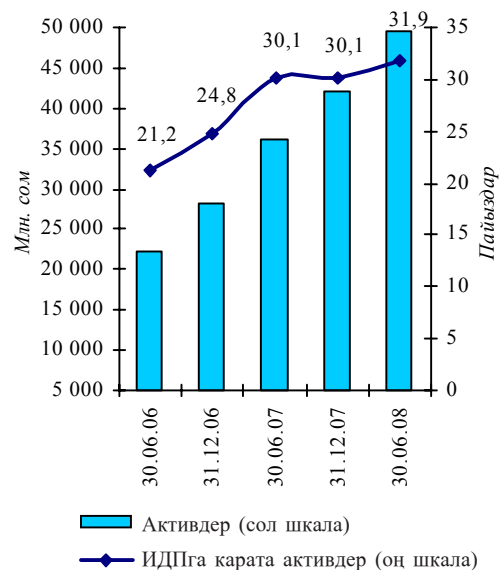
Акыркы бир нече жыл аралыгындагы туруктуу өсүшкө карабастан, финансылык ортомчулуктун айрым көрсөткүчтөрү алигиче салыштырмалуу төмөн мааниге ээ жана банк тутумун андан ары өнүктүрүү үчүн потенциал жана анын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн потенциал калууда.

Банктардын тобокелдиктерге жалпы кабылышы, кыска мөөнөттүн ичинде банк тутумунда олуттуу финансылык жоготуулар болжонбогондугун көрсөтөт. Ошондой болсо да, экономиканын кредиттөөсүнүн андан-ары өсүшүндө келечекте кредит портфелинин сапатынын начарлап кетүү тобокелдиги кала берет.

2.5.3-график. Кредиттердин депозиттерге карата катышынын динамикасы

2.5.4-график. Активдердин көлөмүнүн динамикасы жана активдердин ИДПга карата катышы

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТ МЕКЕМЕЛЕРИ

3.1. Банктык эмес финансы-кредит мекемелери системасынын абалы

Банктык эмес финансы-кредит мекемелери (БФКМ) системасы Улуттук банк тарабынан жөнгө салынуучу төмөнкү мекемелерди өзүнө камтыйт (3.1.1-таблица):

- Кредиттик союздарды колдоо жана өнүктүрүү боюнча финансы компаниясы (Финансы компаниясы);
- кредиттик союздарды (КС);
- микрофинансылык компанияларды (МФК); микрокредиттик компанияларды (МКК) жана микрокредиттик агентстволорду өзүнө камтыган микрофинансылык мекемелер (МФМ);
- ломбарддарды;
- алмашуу бюролорун.

3.1.1-таблица. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин санынын динамикасы

Аталышы	2003	2004	2005	2006	2007	30.06.08
КАФК (Айыл Банк) ¹	1	1	1	1	-	-
Финансы компаниясы	1	1	1	1	1	1
МФК	72	104	136	168	233	265
Кредиттик союздар	303	305	320	305	272	266
Ломбарддар	108	116	140	148	181	187
Алмашуу бюролору	261	266	260	263	318	356
Бардыгы	746	793	858	886	1005	1075

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин саны, алардын активдеринин көлөмүнүн жана кредит портфелинин көбөйүшү байкалган. Бул банктык эмес финансы-кредит мекемелердин талап кылуучу кызматтары, ошондой эле аларды түзүүгө жана алардын ишине болгон жетиштүү либералдуу мыйзамдык талаптар менен түшүндүрүлөт.

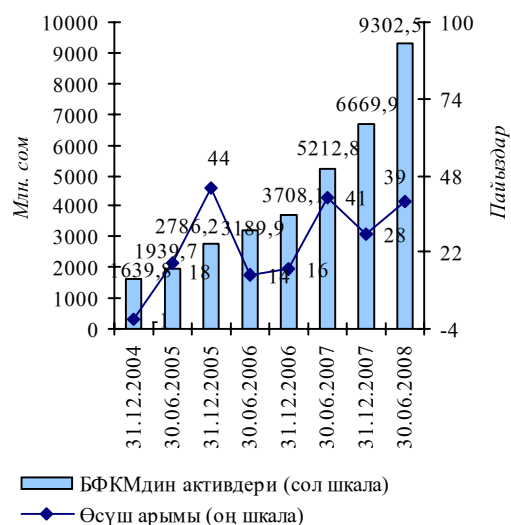
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында берилген регулятивдүү отчеттуулукка ылайык, банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин жыйынды активдеринин

¹ «КАФК» ААК 2006-жылдын 27-декабрында коммерциялык банктардын тутумунда эсепке алынгандыгына байланыштуу «Айыл банк» ААК болуп кайра түзүлгөн.

өсүшү (3.1.1-график) 39 пайызды түзгөн. 2008-жылдын 30-июнуна карата алардын көлөмү 9.302,5 млн.сомду¹ түзгөн. Ушуну менен БФКМдин өздүк капиталынын өсүш арымы 16 пайызды, ал эми БФКМдин жыйынды милдеттери -49 пайызды түзгөн.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча БФКМдин суммардык пайдасы, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгы менен салыштырганда 97,3 пайызга (же 167,6 млн. сомго) өскөн жана 339,8 млн.сомду түзгөн. Бул БФКМдин негизги киреше алып келүүчү активдеринин көлөмүнүн - кредит портфелинин, негизинен ири МФКлардын үлүшүн кеңейтүүнүн эсебинен көбөйүүсү менен байланышкан.

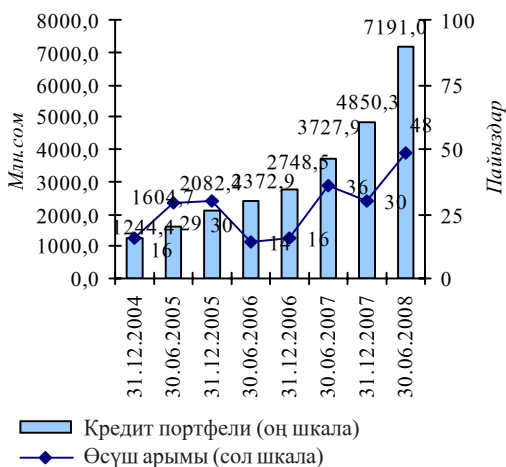
3.1.1-график. БФКМдин чогуу алгандагы активдеринин динамикасы

¹ Ушул жерде жана мындан ары БФКМдин активдери жана кредиттик портфели КСКӨФКнын кредиттик союздардагы активдериндеги кредиттик портфелди эсепке алуусуз көрсөтүлөт.

3.2. Кредит портфелинин өзгөрүшүнүн структурасы жана динамикасы

3.2.1-график. Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кредит портфелинин динамикасы

Банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ишинин негизги багыты болуп кредиттөө саналат.

БФМКдин кредит портфели акыркы жылдардын ичинде (3.2.1-график) өсүшкө туруктуу өсүү тенденциясына ээ.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында БФМКнын чогуу алгандагы кредит портфели 2 340,7 млн. сомго же 48 пайызга көбөйүп, 7 191,0 млн. сомду түзгөн. Каралып жаткан учурда, БФМКнын чогуу алгандагы активдериндеги кредит портфелдин үлүшү 2007-жылдын 31-декабрына карата 72,7 пайыздан 2008-жылдын 30-июнунуна карата 77,3 пайызды түзгөн.

БФМКнын кредит портфелинин көлөмүнүн өсүшү, карыз алуучунун саны 47 388 адамдан же 27,3 пайыздан 220 909 адамга чейин өсүшү (2007-жылдын 31-декабрына – 173 521) менен коштолгон.

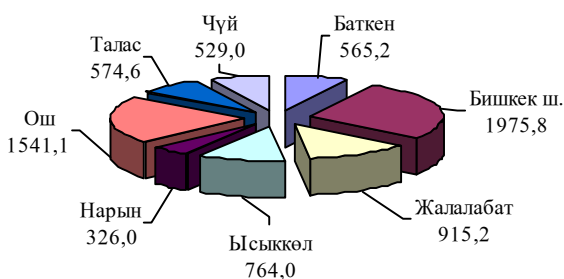
БФМКнын чогуу алгандагы кредит портфелинин структурасында (3.2.2-график) 88,0 пайыз микро финансылык мекемелердин кредиттерине; 0,5 пайыз – ломбарддардын кредиттерине жана 11,5 пайыз – кредиттик союздардын кредиттерине туура келет.

3.2.2-график. БФМКдин түрлөрү боюнча чогуу алгандагы кредит портфели (млн. сом)

Кредит портфелинин тармак жана аймактар боюнча көлөмүнүн өзгөрүш динамикасы БФМКнын артыкчылык берген туруктуулугун чагылдырган. Ошентип, областтар боюнча (3.2.3-график) кредит портфелинин негизги үлүшү Ош областына жана Бишкек шаарына туура келет. Жалпысынан, калктын жыш жайгашкандыгынан жана анын айыл чарба жана соода тармактарындагы экономикалык активдүүлүгүнөн улам өлкөнүн түштүгүндө жана борборунда, аймактагы активдүүлүк бир кыйла жогору. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында БФМКнын кредиттеринин бир аз көбүрөөк көлөмү соодага – 34,7 пайыз жана айыл чарбага – 33,9 пайыз (3.2.4-график) багытталган.

3.2.3-график. БФМКдин областтар боюнча чогуу алгандагы кредит портфели (млн. сом)

3.3. Негизги тобокелдиктер

БФМКнын кредит портфели негизинен, соода чөйрөсүнө, ошондой эле ага байланыштуу жана айыл жергесинде жайгашкан айыл чарбага, бизнеске багытталган. Бул чөйрөнү кредиттөө аба ырайы- климаттык шарттардан улам жана айыл калкынын салыштырмалуу төмөн кирешелүүлүгүнө байланыштуу чоң тобокелдиктер менен байланышкан.

Айыл чарба кредиттеринин үлүшүнүн 32,5 пайыздан 33,9 пайызга чейин мезгилдик жогорулашы байкалган.

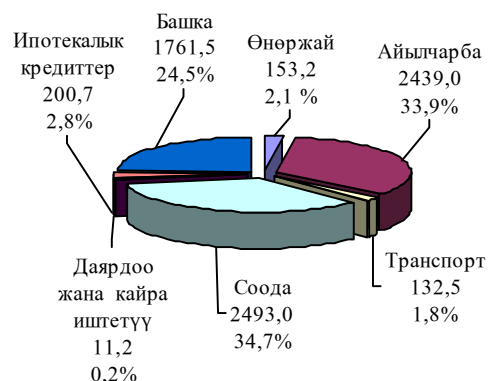
Тобокелдиктин башка фактору – бул концентрация.

Кредит портфелинин негизги үлүшү чет элдик донорлордун эсебинен түзүлүп жана иш алып баруучу алты ири МФКлар ээлейт. Бул МФКлардын кредит портфелинин үлүшү БФМКнын чогуу алгандагы кредит портфелинен 74,5 пайызды түзөт. БФМКнын өсүш тенденциясы тышкы инвестициялардын көлөмдөрүнүн көбөйүшүнө негизделген.

Кредиттердин ушул түрү калк тарабынан көп суралгандыктан, ошондой эле БФМКнын жогорку деңгээлдеги тобокелдиктерди жабууга болгон умтулуусунан улам, банктык эмес кредиттик мекемелердин кредиттер боюнча пайыздык чендери бир кыйла жогорку деңгээлде кала берет. Ушуну менен БФМКнын кээ бир түрлөрү боюнча пайыздык чендердин төмөндөшү белгиленүүдө.

БФМКнын кредити боюнча каралып жаткан мезгилдеги пайыздык чен төмөнкүчө: Финансы компаниясында – 13,7 пайыз (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында 14,3 пайыз); МФКда – 30,8 пайыз (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында 32,9 пайыз); КСте – 27,0 пайыз (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгындагы 25,8 пайызга каршы) жана ломбарддарда – 121,3 пайыз (2007-жылдын экинчи жарым жылдыгында 167,9 пайызга каршы).

3.2.4-график. БФМКдин экономика секторлору боюнча чогуу алгандагы кредит портфели

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАСЫ

4.1. Банктык продуктылар, тарифтер жана кызмат көрсөтүүлөр

Учурда атаандаштыктын өсүп жатышы банктарды кардарларга кызмат көрсөтүүдө өз чыгашаларын кыскартуу, ассортиментти көбөйтүү, сапатын жогорулатуу жолдорун таап иштөөгө мажбурлоодо. Ушуга байланыштуу Кыргыз Республикасында банктык кызмат көрсөтүүлөр активдүү өнүгүүдө жана коммерциялык банктар калкка жана уюмдарга төлөмдүк жана башка банктык кызмат көрсөтүүлөрдүн кеңири чөйрөсүн сунуштап жатышат

Банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда ар бир банктын ички стратегиясына ылайык жана рынок конъюнктурасын эске алуу менен тарифтер белгиленет.

Отчеттук мезгилде 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда банктардын кызмат көрсөтүү тарифтеринде кандайдыр бир өзгөрүүлөр болгон, бул рыноктогу баалардын жогорулашына жана кредиттөөнүн жаңы түрлөрүнүн пайда болгондугуна байланыштуу болгон.

Банктар бирдей эле кызмат көрсөтүүлөргө төлөмдү кармап калууга ар кандай ыкмаларды колдонуп келишет:

- бир операцияны жүргүзүү үчүн катталган тариф;
- операциянын же эсептеги калдыктардын суммасына жараша белгиленүүчү тариф;
- жүргүзүлгөн операциялардын санына жана суммасына карабастан, төлөмдү алдынала төлөө;
- түзүлгөн келишимдерге ылайык жана башкаларды.

Бүтүндөй алганда, коммерциялык банктарда кызмат көрсөтүүлөрдүн айрым түрлөрүнө баалардын диапозону ар кандай экендигине карабастан, банктар тарабынан сунушталуучу кызмат көрсөтүүлөргө тарифтер жалпысынан бирдей эле деп айтууга болот.

Бүгүнкү күндө эсептешүү-кассалык тейлөө, документардык операциялар, накталай эмес которуулар, баалуу кагаздар менен операциялар, кредиттерди берүү

операциялары, төлөм карттарын тейлөө кеңири белгилүү болуп саналат.

Коммерциялык банктар эсептешүү-кассалык тейлөөдө учур талабына жооп берген банктык технологияларды пайдалануу менен көбүнесе эсепти акысыз ачуу операциясын сунуштап келишет. Отчеттук мезгил ичинде бул кызмат көрсөтүүлөргө тарифтер 4 банкта: «Демир Кыргыз Интернэшнл банк ЖАКта, «Эсептешүү-сактык компаниясы» ААКсында, «Кыргызөнөржайкурулуш банкы» ААКсында жана «Манас Банк» ЖАКсында төмөндөө жагына сыяктуу эле, акысыз эсептерди ачуу жагында кайрадан каралып чыккан. Калган банктар улуттук валютада эсеп ачууга 100 сомдон 1000 сомго чейин, ал эми чет өлкө валютасында ачылган эсеп үчүн 100 сомдон 2000 сомго чейинки чекте төлөм акы кармап калышууда.

Коммерциялык банктар коммиссиондук сыйакылар үчүн кардарлардын тапшырмалары боюнча төмөнкүдөй операцияларды жүргүзүшөт:

- инкассалык, аккредитивдик жана которуу операцияларын;
- банктык акцепти жана карыздык милдеттенмелер боюнча авалды (аваль-вексель боюнча тапшырма) сунуштоо;
- кардарлардын тапшырмасы боюнча баалуу кагаздарды, валюталарды, кымбат баалуу металлдарды сатып алуу-сатуу;
- акция жана облигацияларды жайгаштырууда ортомчулук;
- инкассация боюнча кызмат көрсөтүүлөр;
- бухгалтердик тейлөө, консультацияларды берүү жана кредиттик карточкалар боюнча кызмат көрсөтүүлөр.

Отчеттук мезгил ичинде аккредитивдерди берүү (ачуу) боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн наркы, орточо алганда, алардын суммасына жараша 0,1-0,25 пайызды түзгөн.

Кароого алынган мезгил ичинде банктык гарантияны берүү үчүн эң жогорку коммиссиондук төлөмдөр анын суммасынан 7 пайызды түзгөн.

Калк арасында «Банк эсебин ачуусуз акча которуу» кызмат көрсөтүүсүнө суроо-талап жогору. Дүйнөнүн дээрлик кайсы өлкөсүнө болбосун юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн акчаны эсеп ачпай эле тез жана

1-таблица. Акча которуулар системасын тейлеген банктардын тизмеси

Акча которуулардын системасы	Коммерциялык банктардын аталышы
Western Union	«Бакай-Банк» ААКсы, «Дос-Кредобанк» ААКсы, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «Кыргыз инвестициялык-кредит банкы» ЖАК, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Кыргызөнөржайкурулушбанк» ААКсы, «Кыргызстан Казкоммерцбанк» ААКсы, «Халык Банк Кыргызстан» ААКсы, «Кыргызстан Коммерциялык банкы» ААКсы, АКБ «Толубай» ЖАК, «Экобанк» ААКсы, «АТФБанк-Кыргызстан» ААКсы, «АзияУниверсалБанк» ААКсы, «Демир Кыргыз Интернэшнл Банк» ЖАК, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы, «Манас-Банк» ААКсы.
Money Gram	«Эсептешүү-Сактык компаниясы» ААКсы, «Кыргыз инвестициялык-кредит банкы» ЖАК, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы
Contact	РК «Аманбанк» ААКсы, «Азия Банкы» ЖАК, «Дос-Кредобанк» ААКсы, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «Халык Банк Кыргызстан» ААКсы, «Кыргызстан Коммерциялык банкы» ААКсы, «Кыргызөнөржайкурулушбанк» ААКсы, «АТФБанк-Кыргызстан» ААКсы, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Манас Банк» ЖАК.
Анелик	«АзияУниверсалБанк» ААКсы, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «Кыргыз инвестициялык-кредит банкы» ЖАК, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Кыргызөнөржайкурулушбанк» ААКсы, «Кыргызстан Коммерциялык банкы» ААКсы, «Экобанк» ААКсы, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы, «Демир Кыргыз Интернэшнл Банк» ЖАК.
VIP Money transfer	«Дос-Кредобанк» ААКсы, РК «Аманбанк» ААКсы, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «АзияУниверсалБанк» ААКсы, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Экобанк» ААКсы, «АТФБанк-Кыргызстан» ААКсы, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы, «Манас Банк» ЖАК.

1-таблицанын уландысы

Migom	РК «Аманбанк» ААКсы, «Азия Банкы» ЖАК, «БТА Банк» ЖАК, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы, «Манас Банк» ЖАК.
Страна Экспресс	«Эсептешүү-Сактык компаниясы» ААКсы
Быстрая почта	«БТА Банк» ЖАК, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Эсептешүү-Сактык компаниясы» ААКсы.
UNistream	«АзияУниверсалБанк» ААКсы, РК «Аманбанк» ААКсы, «Азия Банкы» ЖАК, «Демир Кыргыз Интернешнл Банк» ЖАК, «Дос-Кредобанк» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «Халык Банк Кыргызстан» ААКсы, «КыргызКредитБанк» ААКсы, «Кыргызстан Коммерциялык банкы» ААКсы, «Кыргызөнөржайкурулушбанк» ААКсы, АКБ «Толубай» ЖАК, «Экобанк» ААКсы, «АТФБанк-Кыргызстан» ААКсы, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы, «Эсептешүү-Сактык компаниясы» ААКсы, «Манас Банк» ЖАК.
Xpress Money	РК «Аманбанк» ААКсы, «АзияУниверсалБанк» ААКсы
Inter Express	«Дос-Кредобанк» ААКсы, ИБ «Ысык-Көл» ААКсы, «Кыргызстан Коммерциялык банкы» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «Экобанк» ААКсы
Близко	РК «Аманбанк» ААКсы, «БТА Банк» ЖАК, «КыргызКредитБанк» ААКсы
Аллюр	«Экобанк» ААКсы
Privat Money	«АзияУниверсалБанк» ААКсы
Золотая корона	«АзияУниверсалБанк» ААКсы
Faster	«БТА Банк» ЖАК
Travelex	«Экобанк» ААКсы, «КАБ ФинансКредитБанк» ААКсы

коопсуз которуу иши системанын негизги артыкчылыгы болуп саналат (1-таблица). Акча которуулар системасынын тарифтери ошол эле системанын түрүнө жараша белгиленип, которуунун суммасынан 1,5 - 4,3 пайызга жакынды түзгөн.

Бүгүнкү күндө электрондук коммерциянын эң эле кеңири жайылтылган түрү болуп интернет-банкинг саналат. Интернет-банкинг кызмат көрсөтүүлөрүнүн классикалык топтому, кардардын эсеби боюнча кызмат көрсөтүүлөрдүн дээрлик толук топтомун - кайсы болбосун эмес төлөмдөрдү, валюталарды сатып алууну, сатууну, коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө төлөмдү, мобилдик жана кадимки байланыш операторлорунун эсептерин, өз эсептеринин абалына көз салып турууну камтыйт. Мында пайдалануудагы ыңгайлуулук жана жеке убакытты кыйла үнөмдөп алуу мүмкүнчүлүгү адамдарды кайдыгер калтырбайт. Интернет-банкинг системасына туташуу наркы пайдалануу мүмкүнчүлүгүн уюштуруу ишине жараша болот. Кыргыз Республикасында Интернет – банкинг кызматын төмөнкү банктар көрсөтүшөт: АзияУниверсалБанк» ААК, «Аманбанк» ААК, «Банк-Бакай» ААК, «Дос-Кредобанк» ААК, «Демир Кыргыз Интернешл Банк» ЖАК, «Кыргызпромстройбанк» ААК, «АКБ Толубай» ЖАК, «Манас Банк» ЖАК.

4.2. Нак жана нак эмес акча жүгүртүүлөр

2008-жылдын 1-июлуна карата жүгүртүүдөгү акчалардын жалпы суммасы 28 417,9 млн. сомду түзүп, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга салыштырганда 5 931,3 млн. сомго же 26,4 пайызга көбөйгөн.

Кароого алынып жаткан мезгилдин акыркы күнүнө карата коммерциялык банктардын кассаларындагы акча суммасы 1 204,8 млн. сомго барабар болуп, жүгүртүүдөгү акчалардын жалпы суммасынан 4,2 пайызды түзгөн.

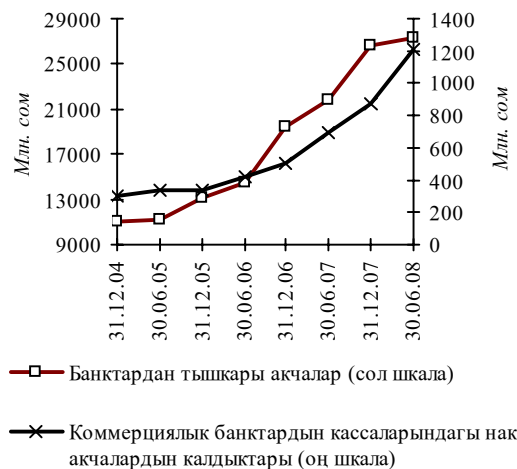
Жүгүртүүдөгү акчалардын динамикасы 4.2.1-графикте келтирилген.

Жүгүртүүдөгү акчалар социалдык пакет боюнча мамлекеттик төлөмдөрдүн жогорулашына, экономикада нак акчаларга карата муктаждыктын туруктуу болуп жатышына байланыштуу өскөн.

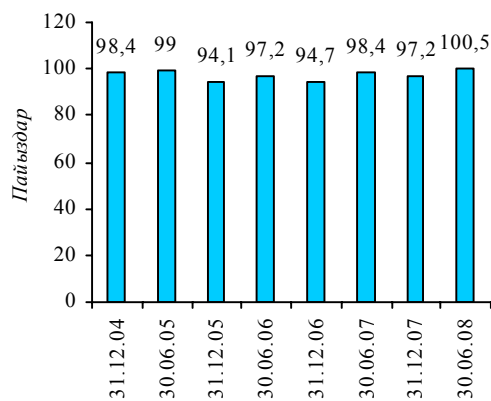
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктардын кассаларына нак акчалардын кайтарымдуулугу 100,5 пайызды түзүп, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга караганда 2,1 пайыздык пунктка көп болгон. Нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчү 4.2.2-графикте келтирилген.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында нак акчалардын кайтарымдуулугунун көрсөткүчү эң жогорку Чүй областы боюнча катталып -120,0 пайызды түзсө, эң төмөнкү көрсөткүч Баткен областында - 42,1 пайызга барабар болгон. (4.2.3-графикти караңыз). Нак акчалардын кайтарымдуулугу Бишкек шаары боюнча 108,2 пайыз. Нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчү Бишкек шаары жана Чүй областы боюнча жогору болуп жатышын банктык жана финансы мекемелеринин соода, өнөр жай ишканаларынын республиканын борборунда жана Чүй областында топтолушу менен түшүндүрүүгө болот. Нак акчалардын кайтарымдуулук пайызы Ош областы боюнча төмөн болуп жатса дагы, Ош шаарынын өзүндө нак акчалардын кайтарымдуулук көрсөткүчүнүн эң жогору болушу керектөө рыногунун кыйла каныккандыгына байланыштуу. Бүтүндөй республика аймагында областтар боюнча нак акчалардын кайтарымдуулугу 2007-жылдын биринчи

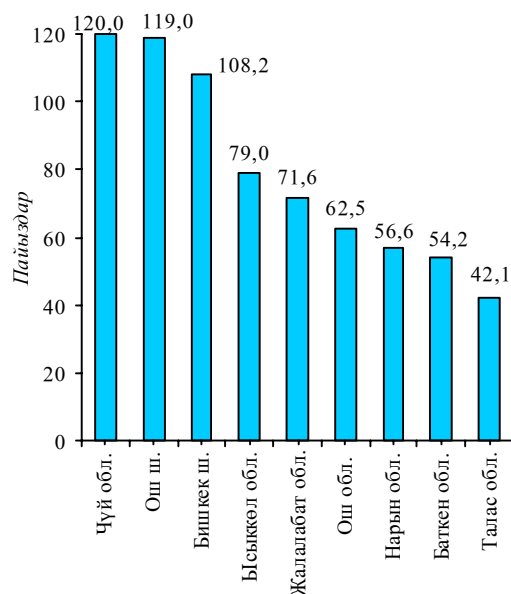
4.2.1-график. Жүгүртүүдөгү акчалардын динамикасы

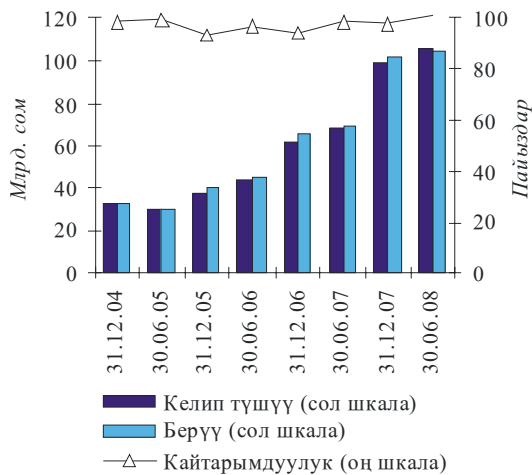
4.2.2-график. Нак акчалардын жарым жылдык боюнча кайтарымдуулук көрсөткүчү

4.2.3-график. Нак акчалардын областтар боюнча кайтарымдуулук көрсөткүчү

4.2.4-график. Нак акчалардын коммерциялык банктардын кассаларына келип түшүүсү, берилиши жана алардын кайтарымдуулугу

жарым жылдыгындагыга салыштырганда олуттуу өзгөргөн.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктардын кассаларына 105 233,4 млн. сом келип түшкөн, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга караганда 37 101,6 млн. сомго көп.

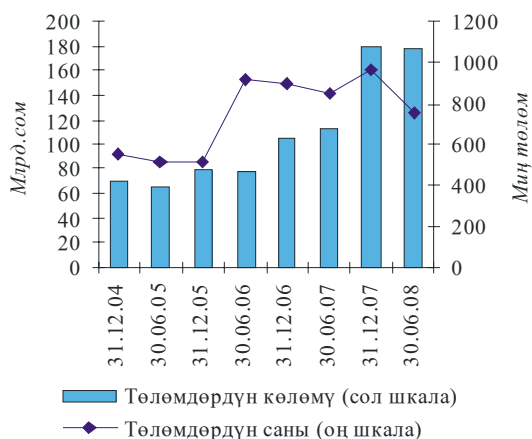
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктардын кассаларынан 104 656,9 млн. сом берилген, бул 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга караганда 35 399,1 млн. сомго көп.

Нак акчалардын коммерциялык банктардын кассаларына келип түшүүсүнүн, берилишинин жана алардын кайтарымдуулугунун көрсөткүчүнүн өзгөрүүсү 4.2.4-графикте келтирилген.

Нак эмес жүгүртүүлөр

2008-жылдын биринчи жарым жылдык жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм системасы аркылуу жалпы суммасы 179 525,9 млн. сомдук 755 300 төлөм өткөрүлгөн. 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчкө салыштырганда төлөмдөрдүн көлөмү 57,8 пайызга көбөйгөн, саны болсо 10,8 пайызга азайган. (4.2.5-график).

4.2.5-график. Банктар аралык төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

Банктар аралык төлөмдөр көлөмүнүн өсүшү бүтүндөй банк тутумунун чындалуусу, финансы рынокторундагы жана чекене кызмат көрсөтүүлөр рыногундагы иштердин арбышы менен шартталган.

Учурда Кыргыз Республикасында банктар аралык төлөмдөрдү жүзөгө ашыруучу эки системдүү- маанилик төлөм системасы: эсептешүүлөрдүн grosстук системасы жана пакеттик клиринг ситемасы иштеп жатат. Пакеттик клиринг системасы банктарга клирингдин-банктардын бардык милдеттенмелери боюнча көп тараптуу өз ара эсептешүүнүн негизинде кардарлардын жалпы төлөмдөрүн борборлоштурулган иштеп чыгуу боюнча кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштайт, бул банктарга эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүлүктүн натыйжалуу тескөөгө алынышына мүмкүндүк берет. Grosстук система клиринг сессиясынын жыйынтыгында аныкталгандай таза позициялар боюнча акыркы эсептешүүлөрдүн жүргүзүлүшүн камсыз кылат жана финансы

рынокторундагы бүтүмдөр боюнча өз убагында эсептешүүлөрдү жана мөөнөттүү төлөмдөрдү жүргүзүүгө ж.б жүзөгө ашырууга каралган.

Эсептешүүлөрдүн гросстук системасы боюнча 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 153 164,3 млн. сом суммасында 41 823 төлөм өткөрүлгөн. Төлөмдөрдүн көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштарганда 67,6 пайызга көбөйгөн, ал эми төлөмдөрдүн саны 19,5 пайызга көбөйгөн. (4.2.6-график).

Клиринг системасы боюнча өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмү өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 17,7 пайызга көбөйүп, 26 361,7 млн. сомду түзгөн. Төлөмдөрдүн жалпы саны 713 457 төлөмдү түзүп, 2007- жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда 12,2 пайызга аз (4.2.7-график).

Клиринг төлөмдөрүнүн санын жана көлөмүн региондор түзүмү боюнча карасак, 2008-жылдын биринчи жарым жылдын жыйынтыгында Чүй областы менен Бишкек шаары алдыда турган, алардын үлүшүнө клирингдик төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын тиешелүүлүгүнө жараша 74,2 жана 70,5 пайызы туура келет.

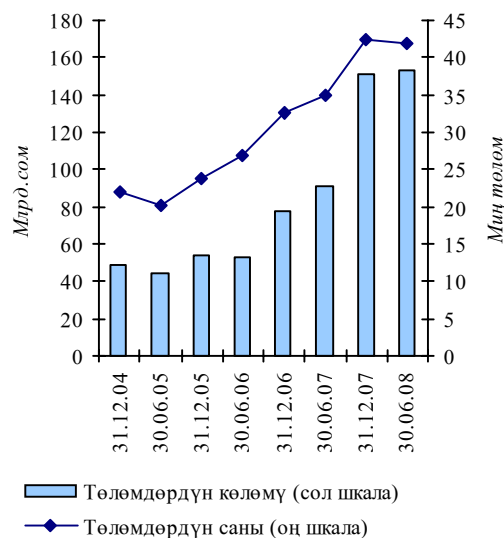
2007-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда республиканын бардык областтарында төлөмдөрдүн бир аз төмөндөшү байкалган.

Банктык төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы

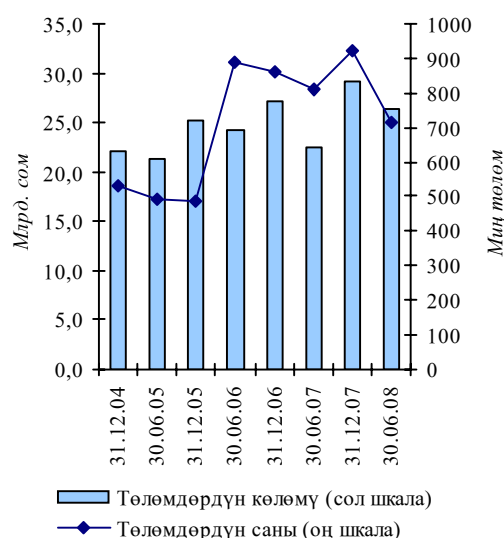
2008-жылдын 30-июнуна карата эмиссия, эквайринг жана кардарларды банктык карттарды пайдалануу менен эсептешүү-кассалык тейлөө ишин 22 финансы-кредиттик 19 банк жүзөгө ашырган жана алардын ичинен 16 банк эмитент болуп саналуу менен эларалык (9 банк) жана локалдык системалардын (4 банк) жана бирдиктүү улуттук системанын (16 банк) карттарын чыгарат.

Мында «Элкарт» системасынын банктык төлөм карттын пайдалануу менен эсептешүүлөрдүн бирдиктүү улуттук системасы Бирдиктүү банктар аралык процессинг борборун түзүү долбоорун жүзөгө ашыруу чегинде өнүгүүдө. 16 коммерциялык банк «Элкарт» системасынын катышуучусу болуп саналат. Жабык акционердик

4.2.6-график. Гросстук система боюнча төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

4.2.7-график. Клиринг системасы боюнча өткөрүлгөн төлөмдөрдүн көлөмүнүн жана санынын динамикасы

коом «Банктар аралык процессинг борбору» белгиленген эки тараптуу келишимдик мамилелерге ылайык Элкарт эмиссиясы жана эквайринги боюнча коммерциялык банктарга кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштоо менен бул картты кабыл алуу жана тейлөө инфраструктурасын өнүктүрүү ишин жүзөгө ашырат. Улуттук банк карттардын процессингин, таза позициялардын эсептелинишин, акыркы эсептешүүлөрдүн өткөрүлүшүн камсыз кылат. Өз кезегинде, коммерциялык банктар жаңы кардарларды тартуу боюнча жана калкка, ошонун ичинде анчалык туруктуу кирешеси жок адамдарга, ийкемдүү тарифтерин тартуулоо боюнча активдүү иш алып барат.

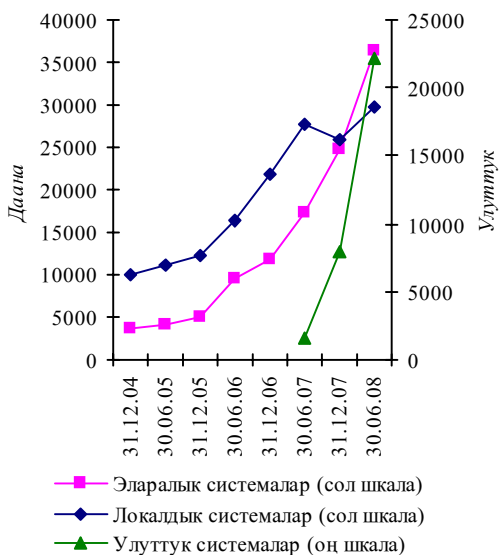
Учурда Бишкек шаары боюнча 15 банкоматта жана 222 терминалда Элкарт кабыл алынып, тейленип жатат, алардын ичинен 179 терминал филиалдарда жана нак акчаларды берүүчү коммерциялык банктардын аманат кассаларында жана 43 терминал тооруктук-тейлөө пункттарында, Бишкек шаары боюнча жалпыга жеткиликтүү жерлерде, Чүй, Ош, Жалал-Абад, Баткен, Ысык-Көл, Нарын жана Талас областарынын райондук борборлорунда жайгашкан. Жалпысынан, коммерциялык банктар тарабынан 22 221 Элкарт улуттук төлөм картты чыгарылган.

Биринчи жарым жыл ичинде төлөм карттары рыногунда жигердүүлүк байкалган, муну эмитирленген карттардын жана аларды пайдалануу менен транзакциялардын санынын көбөйүшү айгинелеп турат. Алып көрсөк, 2008- жылдын 30-июлуна карата эмитирленген карттардын жалпы саны 88 424 даананы түзүп, 2007-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 47,4 пайызга көбөйгөн (4.2.8-график)

Карттар боюнча жүргүзүлгөн транзакциялардын жалпы саны жана көлөмү 2007-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда, тиешелүүлүгүнө жараша 50,6 жана 64,2 пайызга көбөйгөн (4.2.9-график).

Мурдагыдай эле операциялардын негизги үлүшү акча каражаттарын банкоматтарды жана терминалдарды колдонуу менен алууга туура келет – операциялардын жалпы көлөмүнөн 2 716,1 млн. сом, ал эми соода-сервис ишканаларындагы жүгүртүү 125,1 млн. сомду

4.2.8-график. Эмитирленген карттардын санынын динамикасы

түзгөн. Бул негизинен эмгекакы долбоорунун чегинде карт ээлеринин санынын өсүшүнө жана керектөөчүлөрдүн карттарды төлөм каражаты катары арбын пайдалана башташына байланыштуу болгон. Ошондой эле бул маалыматтар, акчаларды нак түргө айландыруу операциялардын дайыма жүргүзүлүүчү түрү болуп санала тургандыгын жана операциялардын жалпы көлөмүнүн 95,6 пайызды түзөөрүн билдирет.

Эларалык локалдык жана улуттук системалар карттарынын базасында «эмгекакы» долбоорлорун жүзөгө ашыруу банктарды өнүктүрүү стратегиясынын биринчи кезекте аткарылуучу иш багыттарынын бири болуп саналат. Дал мына ушул долбоорлор эсебинен банктар карттардын эмиссиясы жана транзакциялар көлөмү боюнча арбын көрсөткүчтөргө ээ болушууда, бул банктык карттар рыногунда банктардын өз позицияларын бекемдей алуу багытында алга карай ишенимдүү кадам шилтөөсүнө да мүмкүндүк берет.

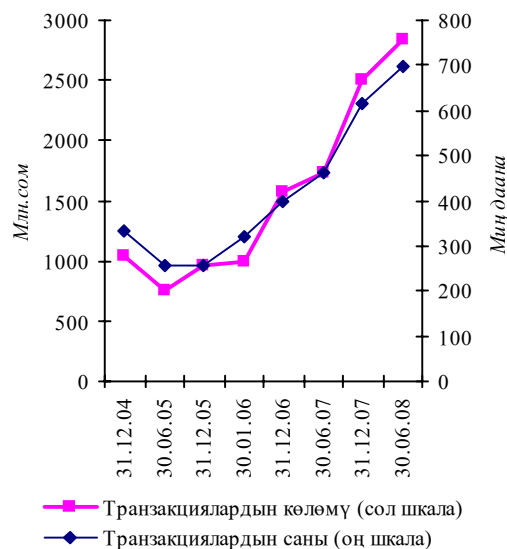
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 22 коммерциялык банк эларалык, локалдык жана улуттук системасынын карттары базасында «эмгекакы» долбоорун ишке ашыруу жана кеңейтүү иш-чараларын жүзөгө ашырган.

Бардыгы болуп банктар тарабынан 577 долбоордун чегинде 55 826 карт колдонууга берилген, бул чыгарылган карттардын жалпы санынын 63,1 пайызын түзөт.

Коммерциялык банктар карттарды кабыл алуу жана тейлөө инфраструктурасын өнүктүрүү ишин улантышууда. Алсак, иштеп жаткан терминалдардын жалпы саны 2008-жылдын 30-июнуна карата төмөнкүдөй көрсөткүчкө ээ болгон:

- Алай-Кард системасы боюнча – 114 терминал, алардын ичинен 15 терминалда «Золотая корона» карттары тейлөөгө кабыл алынган жана 10 банкомат;
- Демир-24 системасы боюнча – 120 терминал жана 20 банкомат;
- Union card системасы боюнча – 2 импринтер;
- Элкарт системасы боюнча – 222 терминал жана 15 банкомат;

4.2.9-график. Банктык карттарды пайдалануу менен жүзөгө ашырылган транзакциялардын көлөмүнүн жана санынын динамикасы

- Эларалык системалар боюнча – 559 терминал, 15 импринтер жана 72 банкомат.

Жол чектери менен операцияларды кошо алганда чекаралар аралык төлөмдөр

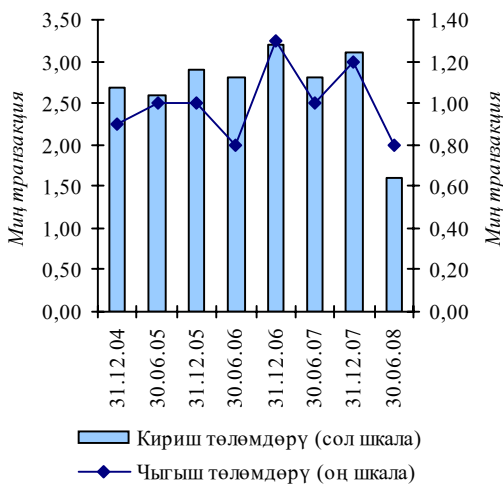
2008-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында 22 банк (Улуттук банкты кошо алганда) SWIFT мүчөсү болуп саналат. Улуттук банктын SWIFT ЖПТсынын¹ жалпы интерфейси аркылуу 16 банк иш алып барган болсо, 6 банк өзалдынча иштешкен.

SWIFT түйүнү боюнча төлөмдөрдү иликтөө төлөмдөр кириш жана чыгыш төлөмдөрү боюнча дагы көрсөткүчтөрдүн айрым бир төмөндөөсүн көрсөтүүдө. Алсак, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында чыгыш төлөмдөрдүн саны 804 төлөмдү түзүп, ал эми кириш төлөмдөрү 1 659 төлөмдү түзгөн, 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагыга караганда, тиешелүүлүгүнө жараша 21,6 жана 41,6 пайызга аз (4.2.10-график). Ошол эле учурда SWIFT түйүнү боюнча төлөмдөрдүн көлөмүн иликтөө, кирүүчү төлөмдөрдүн көлөмү сыяктуу эле валюталардын бардык түрү боюнча чыгыш төлөмдөрдүн көлөмүнүн көбөйүшүн көрсөтүүдө.

Кыргыз Республикасынын 22 коммерциялык банкынын 11 банкы тарабынан жол чектери менен операциялар боюнча кызмат көрсөтүүлөр жүзөгө ашырылган. Мындай операциялардын саны 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 1 803 жеткен жана жалпы суммасы 34 275,3 миң сомго барабар болуп, 2007-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 7,4 пайызга, ал эми көлөмү 12,0 пайызга көп. Бул факт Кыргыз Республикасынын резидент эместери, мурдагыдай эле, жол чектерин негизги керектөөчүлөр болуп санала тургандыгын ырастоодо, ал эми Кыргыз Республикасынын жергиликтүү калкы тарабынан жол чектери, анын өзгөчөлүүлүгүнө байланыштуу, андай деле жакшы колдонулбай калууда.

Отчеттук мезгил ичинде акча которуулар жол чектеринин 2 түрү боюнча жүзөгө ашырылган: American

4.2.10-график. SWIFT системасы боюнча транзакциялардын динамикасы

¹ Улуттук банктын SWIFT жамааттык пайдалануу түйүнү.

express жана ар кайсы банктардын өздүк чектери, алардын ичинен American express чектери, адаттагыдай эле, арбын колдонулат. Алсак, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында бул чектерди пайдалануу менен 28 949,9 миң. сом суммасында 1 717 операция жүргүзүлгөн, бул чектер менен жүргүзүлгөн операциялардын жалпы санынын жана көлөмүнүн, тиешелүүлүгүнө жараша, 95,2 пайызын жана 84,5 пайызын түзөт.

V. РЕАЛДУУ СЕКТОРДУН АБАЛЫ

5.1. Үй чарбасы

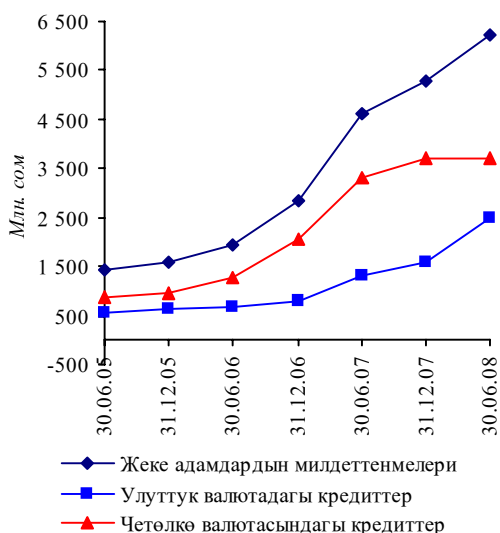
2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында бүтүндөй республика боюнча орточо айлык номиналдык эмгек акы (чакан ишканаларды кошпогондо) 4976 сомду (же 137,5 АКШ долларын) түзгөн жана 2007-жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 35,4 пайызга өскөн. Мында, бул көрсөткүчтүн өсүш арымы реалдуу мааниде 7,8 пайызды түзүү менен басандаган (2007-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде – 26,0 пайыз). Эмгек акынын өзгөрүү деңгээлинин негизги фактору болуп, өлкөдө экономикалык активдүүлүктүн жогорулашы болгон. Эмгек акынын жогорулашы экономикалык иштин бардык түрү боюнча, айрыкча мамлекеттик башкаруу, курулуш чөйрөсүндө, кыймылсыз мүлк менен жүргүзүлгөн операциялардын, ижара жана керектөөчүлөргө кызмат көрсөтүү тармагында байкалган. Бүтүндөй алганда кароого алынып жаткан мезгилде, республикалык орточо деңгээли финансы ишинин, транспорт жана байланыш, өндүрүш жана электрэнергияны бөлүштүрүү, газ жана суу, кыймылсыз мүлк менен жүргүзүлгөн операциялар, ижара жана керектөөчүлөргө кызмат көрсөтүү тармагындагы кызматкерлердин эмгек акысынан мурдагыдай эле кыйла төмөн бойдон калган. Эмгек акынын эң төмөнкү деңгээли айыл чарбада, саламаттыкты сактоо жана билим берүүдө белгиленген.

2008-жылдын январь-июнь айларындагы минималдуу керектөө бюджетти өткөн жылдын тиешелүү мезгилиндегиге караганда 1,4 эсеге өскөн (2 602,4 сомдон 3 540,4 сомго чейин). Ошентип, бул көрсөткүчтүн орточо айлык эмгек акыга карата катышы 140, 5 пайызды түзгөн.

5.1.1. Финансы-кредит мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер

Үй чарба секторунун банк тутумунун алдындагы милдеттенмелеринин суммасы акыркы үч жылда 4,4 эсе көбөйгөн, ал эми 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 6 209,1 млн. сомду түзүү менен жылдын башына салыштырганда 17,8 пайызга

5.1.1.1-график. Жеке адамдардын банктар алдындагы милдеттенмелери

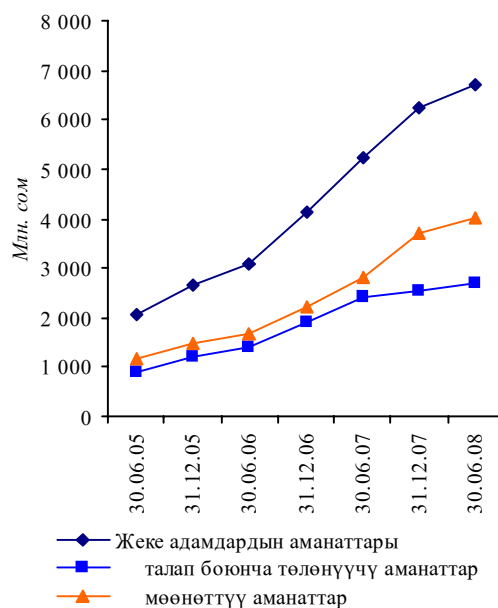
өскөн. Мында жеке адамдардын милдеттенмелер структурасында четөлкө валютасындагы кредиттердин үстөмдүк кылуусу улантылып жаткандыгына карабастан, алардын үлүшү улуттук валютадагы кредиттердин көлөмүнүн тез өсүшүнүн натыйжасында 70,0 пайыздан 60,0 пайызга чейин байкаларлык төмөндөгөн. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча улуттук валютадагы кредиттер 2 484,8 млн. сомду түзүп, жылдын башында 57,3 пайызга көбөйгөн; четөлкө валютасындагы карыз 3 724,4 млн. сомду түзүп, 0,9 пайызга өскөн.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында үй чарбасына берилген кредиттердин жалпы көлөмү 2007-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 10,6 пайызга көбөйүү менен 1 436,6 млн. сомду түзгөн, ал эми алардын берилген кредиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү 10,3 пайыздан 11,3 пайызга чейин өскөн.

5.1.2. Калктын жыйымдары

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында жеке адамдардын коммерциялык банктардагы депозиттеринин өсүү тенденциясы уланган. Жыл башында депозиттердин өсүшү 7,9 пайызды түзгөн, ошонун ичинде улуттук валютадагы калктын салымы 11,6 пайызга, ал эми чет өлкө валютасында - 5,0 пайызга көбөйгөн. Улуттук валютадагы депозиттердин өсүш арымынын тездешти, адегенде, экономикада долларлаштыруу процессинин төмөндөшүнөн улам улуттук валютага ички сурооталаптын өсүшү менен шартталган. Улуттук валютадагы депозиттердин тез өсүшүнүн натыйжасында, калктын аманаттарынын түзүмүндө четөлкө валютасындагы депозиттердин салыштырма салмагы өткөн жылдын тиешелүү мезгилинде 61,5 пайыздан 55,2 пайызга чейин кыскарган.

5.1.2.1-график. Жеке адамдардын аманаттары

5.2. Корпоративдик сектор

5.2.1. Финансы-кредит мекемелеринин алдындагы милдеттенмелер

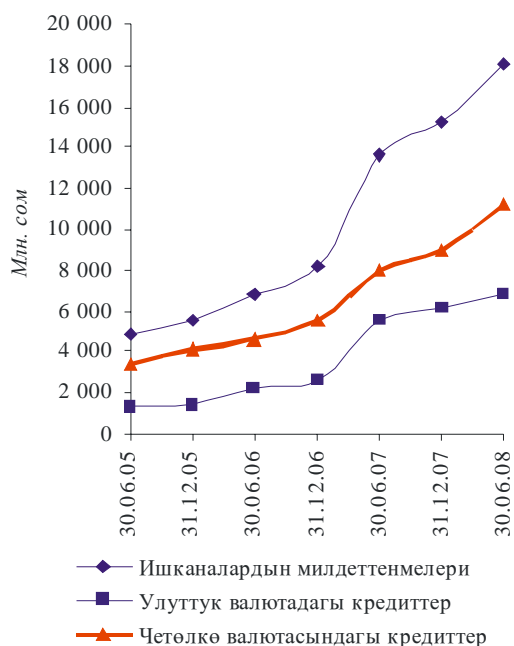
2008-жылдын 1-июлуна карата республиканын аймагында чарба жүргүзүүчү субъекттердин саны 436 миңге жетип, өткөн жылдагыга караганда 11,0 пайызга көп болгон. Баштагыдай эле, чарба жүргүзүүчү субъекттердин түзүмүндө дыйкан (фермердик) чарбалар (66,8 пайызга), жеке ишкерлер (26,8 пайыз), ал эми юридикалык жактардын ичинен негизинен Бишкек шаарындагы кичи ишканалар басымдуу болгон.

Бүтүндөй алганда, республика боюнча негизинен кайра катталган чарба жүргүзүүчү субъекттер сыяктуу эле жоюлган чарба жүргүзүүчү субъекттердин санынын өсүш тенденциясы да сакталган. 2008-жылдын 1-майынан 30-июнуна чейинки мезгилде гана «Юридикалык жактардын, филиалдардын жана Бирдиктүү терезе» принциби боюнча өкүлчүлүктөрдүн мамлекеттик (эсептик) каттоосунда (кайра каттоо) мамлекеттик органдар ортосундагы өз ара аркеттешүү тартиби жөнүндө» жобого ылайык, мамлекеттик статистика органы тарабынан 670ден ашык юридикалык жак, алардын филиалдары жана өкүлчүлүктөрү каттоого алынган

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында ишканалардын жана уюмдардын чогуу алгандагы карыздарынын олуттуу көбөйүүсү байкалган¹. Кароого алынып жаткан мезгилдин акырында анын көлөмү өткөн жылдагыга салыштырганда 18,8 пайызга көбөйүү менен (5.2.1.1- график) 18 065,8 млн. сомду түзгөн, анын ичинде четөлкө валютасындагы кредиттер 24,4 пайызга, улуттук валютадагы кредиттер 10,8 пайызга көбөйгөн.

2008-жылдын январь-июнь айларында коммерциялык банктар тарабынан кайра берилген кредиттердин көлөмүнүн бир аз көбөйгөнү катталган. Мында кредиттердин өсүш арымы өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда бир кыйла басаңдаган. Ошентип, кредиттердин агымынын көлөмү 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 0,1 пайызга гана көбөйгөн (2007-жылдын ушул мезгилине карата өсүш 76,3 пайызды түзгөн) жана 12 659,5 млн. сомду түзгөн. Тармактык ажырымда ипотекага (55,1 пайызга), өндүрүшкө (15,1 пайызга) кайра берилүүчү кредит-

5.2.1.1-график. Коммерциялык банктардын алдындагы корпоративдик сектордун карызынын динамикасы

¹ Коммерциялык банктардын баланстык маалыматы боюнча юридикалык жактардын карыздары.

тердин агымы кыскарган, мунун натыйжасында, алардын салыштырма салмагы тиешелүүлүгүнө жараша 12,9 пайыздан 5,8 пайызга жана 6,7 пайыздан 5,7 пайызга чейин кыскарган. Мында айыл чарбасына, соодага жана коммерциялык операцияларга, курулушка жана социалдык тейлөөлөргө берилүүчү кредиттер көбөйгөн.

Улуттук валютадагы кайра берилген кредиттердин орточо салмактанып алынган пайыздык чени 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 3,1 п.п көбөйүү менен 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 25,7 пайызды түзгөн. Мында пайыздык чендердин жогорулашы социалдык тейлөөгө берилүүчү кредиттерди кошпогондо, реалдуу сектордун дээрлик бардык тармактары боюнча катталган. Улуттук валютада эң төмөн чен менен кредиттер ипотекага (бир мезгилдин ичинде орточо алганда 20,3 пайызда) берилген. Улуттук валютадагы кредиттер боюнча реалдуу пайыздык чени өтүп жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында орточо алганда (-2,0) пайызды түзгөн (2007-жылдын ушул эле мезгилинде 17,1 пайызды түзгөн), бул инфляциянын арымынын тездеши (жылдык эсептөөдө) менен түшүндүрүлөт.

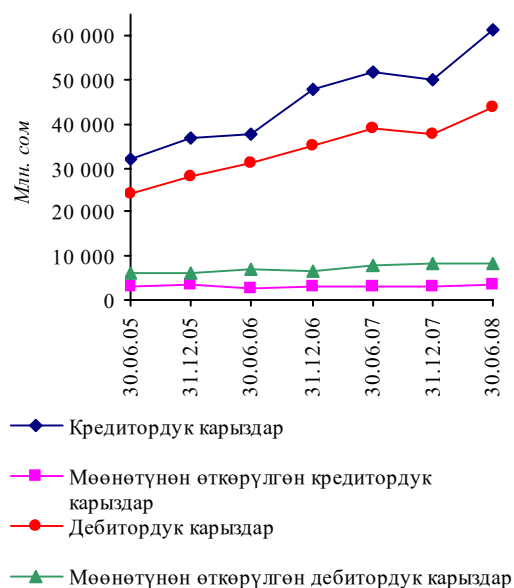
Четөлкө валютасындагы кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 2007-жылдын тиешелүү мезгилине карата 20,3 пайызды түзүү менен 1,9 п.п өскөн. Экономиканын дээрлик бардык тармактарында чендин жогорулашы белгиленген. Четөлкө валютасында эң төмөнкү чен менен кредиттер курулушка берилген (бир мезгил үчүн орточо алганда 17,7 пайыз).

5.2.2 Дебитордук жана кредитордук карыздардын абалы¹

Экономиканын реалдуу секторунда ишканалардын жана уюмдардын дебитордук карыздарынын² өсүш тенденциясы сакталууда, анын көлөмү жыл башына салыштырганда 17,0 пайызга же 6 392,5 млн. сомго көбөйүү менен 2008-жылдын 30-июнуна карата 43 961,0,5 млн. сомду түзгөн (5.2.2.1-график).

Дебитордук карыздардын көлөмүнүн кыйла өсүшү балык кармоо жана балык өстүрүү (7,7 эсе) тармагындагы ишканаларда жана мамлекеттик башкарууда кат-

5.2.2.1-график. Корпоративдик сектордун дебитордук жана кредитордук карыздарынын динамикасы

¹ Финансылык кызмат көрсөтүүчү уюмдарды кошпогондо.

² КР УСК маалыматы боюнча.

талган. Мында, дебитордук карыздардын жалпы көлөмүндө кыйла салыштырма салмакты электрэнергиясын өндүрүү жана таратуу, газ жана суу, ошондой эле өндүрүштү кайра иштетүүчү ишканалар ээлейт (тиешелүүлүгүнө карата 29,9 жана 19,2 пайызга).

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн дебитордук карыздардын көлөмү жыл башындагыга салыштырганда 2,1 пайызга кыскаруу менен 2008-жылдын 30-июнуна карата 8 358,1 млн. сомду түзгөн (же дебитордук карыздардын жалпы көлөмүнө карата 19,0 пайызга). Мурдагыдай эле электр энергиясын, газ жана суу өндүрүү, бөлүштүрүү ишканаларынын мөөнөтүндө төлөнбөгөн карыздардын негизги үлүшү - 71,3 пайыз жана кайра иштетүү өнөр жай ишканаларына - 18,0 пайыз туура келет.

Кредитордук карыз жыл башына карата көрсөткүчтөн 23,1 пайызга жогорулоо менен 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 61 435,6 млн. сомду түзгөн. Көбөйүү негизинен, соода ишканаларынын (1 862,5 млн. сомго), транспорт жана байланыш ишканаларынын (4 110,9 млн. сомго) карыздарынын өсүш эсебинен жүргөн. Билим берүү жана айыл чарба ишканаларынын карыздары, тиешелүүлүгүнө жараша 63,9 жана 25,8 пайызга азайган.

Мөөнөтүндө төлөнбөгөн дебитордук карыздардын жыл башына салыштырганда 21,0 пайызга көбөйгөндүгүнө карбастан, кредитордук карыздардын жалпы көлөмүнөн анын үлүшү 5,9 пайызды түзүү менен (2007-жылдын акырына карата 6,0 пайыз) акырындап кыскаруусун улантууда.

5.2.3. Финансылык натыйжалар

Экономикалык жигердүүлүктүн өсүшү менен бирге эле ишканалардын финансылык натыйжаларынын көрсөткүчтөрү дагы өскөн. Маселен, реалдуу сектордун ишканаларынын операциялык пайдасы мурдагы жылдын тиешелүү мезгилиндегиге салыштырганда 41,1 пайызга көбөйүү менен 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 5 848,9 млн. сомду түзгөн.

Мындан тышкары, 2008-жылдын январь-июнь айларында экономиканын реалдуу секторунун ишканалары жана уюмдары тарабынан (өсүмдүк өстүрүү жана мал чарбачылыгы менен алектенген ишканаларды эсепке албаганда) 4 499,2 млн. сом суммасында баланстык пайда алынып, ал эми иликтөөгө алынган мезгилде иш-

каналар тарабынан алынган пайданын көлөмү 95 939,6 млн. сомду түзгөн.

Пайданын негизги көлөмү транспорт жана байланыш (37,8 пайыз), соода, автомобилдерди, тиричилик буюмдарын жана жеке керектөө буюмдарын оңдоо тармагында (28,0 пайыз), кайра иштетүү өнөр жай ишканаларынын (жалпы суммадан 42,0 пайыз) операциялык иштеринин үзүрүнөн алынган. Чыгымдар электрэнергиясын өндүрүү жана таратуу, газ жана суу тармагындагы ишканаларда (711,2 млн. сом өлчөмүндө) жана курулушта (85,8 млн. сом өлчөмүндө) байкалган.

Рентабелдүү ишканалардын отчет берген ишканалардын жалпы санындагы үлүшү кароого алынып жаткан мезгилде бир аз өзгөргөн жана 34,2 пайызды түзгөн. Алар аркылуу 8 671,3 млн. сом өлчөмүндөгү пайда, анын ичинде кайра иштетүү өнөр жай ишкана тарабынан 2 604,3 млн.сом (рентабелдүү ишканалардын жалпы көлөмүнөн 30,0 пайыз, транспорт жана байланыш мекемелеринен -2 408,6 млн. сом (27,8 пайыз) жана соода, автомобилдерди, тиричилик буюмдарды жана жеке пайдалануучу буюмдарды оңдоо ишканаларынан -1863,7 млн. сом (21,5 пайыз) суммасында пайда алынган.

Рентабелдүү болбогон ишканалар тарткан чыгымдардын суммасы 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 4 172,1 млн. сомду түзгөн. Алардын үлүшүнө отчет берген ишканалардын 37,3 пайызы туура келген. Электр энергиясын өндүрүү жана бөлүштүрүү ишканалары (1 318,0 млн. сом) кыйла чоң суммада чыгым тартышкан.

Географиялык бөлүштүрүүдө кароого алынып жаткан мезгилде кыйла баланстык пайда Бишкек шаарынын жана бир азыраагы Ош шаарынын ишканаларынан алынган (же тиешелүүлүгүнө карата 3 568,6 жана 137,7 млн. сом).

VI. ФИНАНСЫ СИСТЕМАСЫНЫН ӨНҮГҮҮ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Бул бөлүктө Кыргыз Республикасынын финансы системасынын айрым өзгөчөлүктөрү жана негизги өнүгүү тенденциялары, ошондой эле анын бүтүндөй өлкөнүн экономикасына карата тийгизген таасири каралат.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун түзүмүн учурда банк, банктык эмес финансы-кредит мекемелери (кредиттик союздар жана микрофинансылык уюмдар), фондулук биржалар, финансы мекемелери (кредиттик союздар жана инвестициялык фонддор, ломбарддар сыяктуу финансы институттары түзөт.

Финансы сектору өлкөдө макроэкономикалык турукташууга жана экономиканын өнүгүүсүнө жетишүүдө абдан олуттуу мааниге ээ. Банк мыйзамдарынын учур талабына шайкештигинин артышы, көзөмөлдүн жана жөнгө салуунун натыйжалуулугун камсыз кылуу Кыргызстанда финансы системасын андан ары өнүктүрүүгө оң таасирин тийгизип, тышкы тобокелдиктерге туруштук бере алуу дареметин да жогорулатат. Өлкөнүн финансы секторунда банк тутмунун учурда үстөмдүк кылуу абалына ээ болуусу уланууда, ал экономикада бош акча каражаттарын топтоп кайра бөлүштүрүү милдетин аткарат.

Кредиттик ресурстарга суроо-талаптын жогору болушу шартында анын ордун толтуруу булактары болуп, банктардын каражаттарынан тышкары, банктык эмес финансы секторунун, өзгөчө микрокредиттик уюмдардын ресурстары, ошондой эле реалдуу сектордун ичинде ишканаларды өз ара кредиттөө саналат.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банк тутумунун депозиттик базасынын жана капитализацияланышынын, ошондой эле БФКМдин активдеринин өсүшүнүн жана экономиканын финансы секторунда чет өлкө инвестицияларынын агылып келүүсүнүн эсебинен банк тутумунун жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин ресурстук базасы кеңейип жаткан оң тенденция сакталып калган.

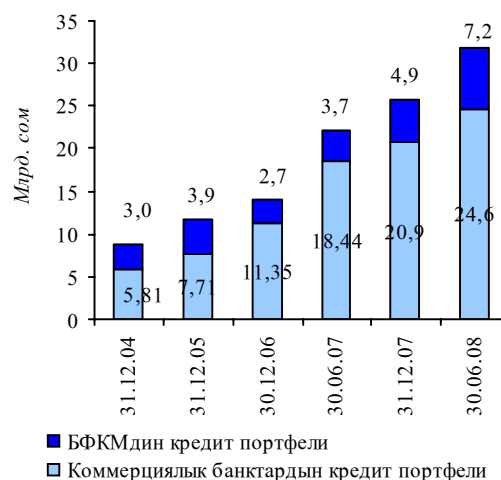
Банк тутумунда кредиттик ресурстардын негизги булагы болгон депозиттик базанын өсүшү улуттук валютадагы аманаттардын алдыга озгон өсүш арымы ме-

нен, ишканалардын жана уюмдардын өсүш арымына салыштырганда калктын аманаттарынын алдыга озгон арымы менен коштолгон. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында сакталып калган оң тенденциялардын ичинен талап кылганга чейинки депозиттердин үлүшүнүн төмөндөшү белгиленген, бирок мөөнөттүү аманаттардын түзүмүндөгү узак мөөнөттүү депозиттердин үлүшү кыскарган, натыйжада депозиттик базанын дюрациясы жылдын аягында 5,9 айды түзүү менен 0,7 п.п. төмөндөгөн. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында кредиттик каражаттарга суроо-талаптын өсүшү жана ресурстук базанын көбөйүшү шартында банк тутумундагыдай эле банктын эмес финансы-кредит мекемелеринде дагы экономиканы кредиттөөнүн (6.1-график) көлөмүнүн өсүшүнүн акыркы жылдардагы оң тенденциясы сакталып калган, бирок кредиттөөнүн өсүш арымы басандаган. Бүтүндөй алганда 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында коммерциялык банктардын жана банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин чогуу алгандагы кредит портфелинин өсүшү 23,8 пайызды түзгөн.

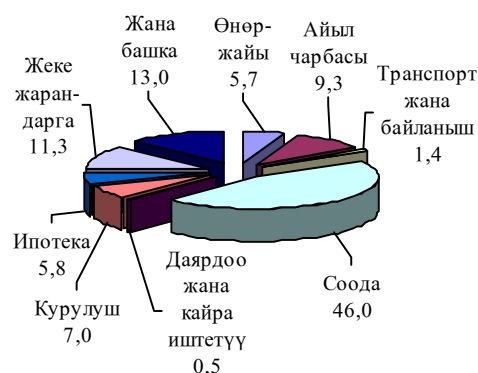
Мында, кароого алынып жаткан мезгилде коммерциялык банктар тарабынан берилүүчү кредиттердин көлөмүнүн өсүш арымы банктык эмес сектордогуга караганда төмөндүгү байкалган. Ошентип, 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы коммерциялык банктар тарабынан кайра берилген кредиттердин көлөмү 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы деңгээлдегидей эле калган. ИДПга карата кайра берилген кредиттердин катышы 19,4¹ пайызды түзгөн, ал эми 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында бул көрсөткүч 25,4² пайызды түзгөн.

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктар тарабынан берилген кредиттердин жалпы көлөмүнүн кыйла салыштырма салмагы, баштагыдай эле, соодага – 46,0 пайызга туура келет. Мындан ары керектөөчү кредиттер (13,3 пайыз), айыл чарбага (9,3 пайыз), курулушка кредиттер (7,0 пайыз), өндүрүшкө (5,7 пайыз) жана ипотекалык кредиттерге (5,3 пайыз) жумшалган. Транспорт жана байланышка, даярдык жана кайра иштетүүгө жалпысынан 1,9 пайыз жана башкаларга 13,0 пайыз туура келген (6.2-график).

6.1-график. Коммерциялык банктардын жана БФКМдин чогуу алгандагы кредит портфели

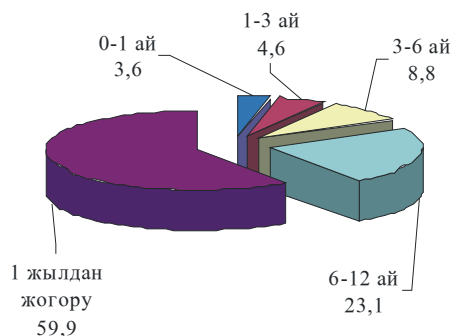
6.2-график. Коммерциялык банктардын 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында экономика тармактарын кредиттөөсү

¹ ИДПга карата 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн.

² ИДПга карата 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн.

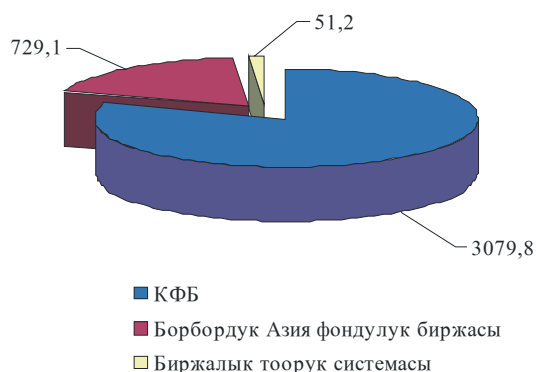
6.3-график. Коммерциялык банктардын 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында берген кредиттеринин мөөнөттүүлүк боюнча көлөмү (пайыздар)

6.4-график. Узак мөөнөттүү кредиттердин өсүш арымдары

6.5-график. Фондулук биржалардын 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы тооруктарынын көлөмү (млн. сом)

Коммерциялык банктардын кредиттеринин түзүмүндө узак мөөнөттүү кредиттердин көлөмү алардын мөөнөттүүлүгүнө жараша кароого алынып жаткан учурда кыскарган жана кредиттердин жалпы көлөмүнүн 59,9 пайызын түзгөн (2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында узак мөөнөттүү кредиттердин үлүшү 65,8 пайызды түзгөн).

2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктык эмес финансы-кредит мекемелеринин кредит портфели 48,3 пайызга өскөн. Ал эми 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгында 22,6 пайызга кыскарган. Отчеттук мезгилде БФКМга берилген кредиттердин негизги агымы соодага (34,7 пайыз) жана айыл чарбага (33,9 пайыз) багытталган. Тармактык ажырымда кредиттердин түзүмү 2007-жылга салыштырганда бир аз өзгөргөн – соодага берилген кредиттердин үлүшү кыскарган, айыл чарбага берген кредиттердин үлүшү бир аз көбөйгөн, жана башкаларга берилген кредиттердин үлүшү байкалаарлык өскөн.

Бул этаптагы баалуу кагаздардын рыногу начар өнүккөн болуп саналат. Баалуу кагаздардын учурдагы абалы корпоративдик капиталдын рыногунун өнүгүүсүнүн жетишсиздиги менен мүнөздөлөт, бул айрыкча мамлекеттик баалуу кагаздардын кыйла өнүккөн рыногуна салыштырганда көрүнүп турат.

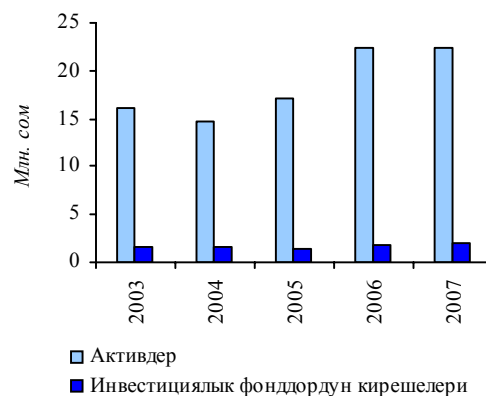
Республиканын баалуу кагаздарынын негизги тоорук аянтчасы болуп «Кыргыз фондулук биржа» ЖАК эсептелинет, анын тоорук көлөмү 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 25,2 пайызга көбөйүү менен 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында 3,1 млрд. сомду түзгөн. «Борбордук Азия фондулук биржа» ЖАКтагы тооруктардын көлөмү – 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда үч эсеге байкалаарлык көбөйгөн. «Кыргыз фондулук биржа» ЖАК, «Борбордук Азия фондулук биржа» ЖАК жана «Биржалык тоорук системасы» ЖАКтардын тоорук аянтчаларындагы соодалардын жалпы көлөмү иликтенип жаткан мезгил ичинде 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 40,8 пайызга көбөйүү менен 3,9 млрд. сомду түзгөн.

Инвестициялык фонддордун иш көрсөткүчтөрү, мурдагыдай эле, алардын ишинин республиканын экономикасына карата таасири андай деле маанилүү эмес экендигин ырастап турат. ИДПга карата инвестиция-

лык фонддордун активдери 2007-жылдын акырына карата 0,02 пайызды түзгөн.

Камсыздандыруу кызмат көрсөтүүлөр рыногу орчундуу кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган дагы бир сектор болуп саналат. Камсыздандыруу компаниялары, камсыздандыруу боюнча кызмат көрсөтүүлөрдөн тышкары, инвестициялык ишти жүзөгө ашырышат. Бул кызмат көрсөтүүлөр капитал рыногун өнүктүрүүгө жана корпоративдик инвестирилөө үчүн экономикага финансы ресурстарын тартууга түрткү берет. Камсыздандыруу компанияларынын активдеринин ИДПга карата катышы 2007-жылда 0,3 пайызды түзгөн. 2008-жылы республиканын рыногунда 17 компания камсыздандыруу ишин жүзөгө ашырган. Мында, камсыздандыруу уюмдарынын жалпы иш көрсөткүчтөрүнүн жакшыргандыгы белгиленген. Ошентип, эгерде 2004-2006-жылдары активдердин жана камсыздандыруу төлөмдөрүнүн көлөмү төмөндөгөн болсо, 2007-жылы бул көрсөткүчтөрдүн өсүшү катталган. 2008-жылдын биринчи жарым жылдыгында түзүлгөн камсыздандыруу келишимдеринин саны 2007-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 21,6 пайызга өскөн, ал эми камсыздандыруу төлөмдөрүнүн келип түшүүсү 30,0 пайызга өскөн.

6.6-график. Инвестициялык фонддордун активдеринин, кирешелеринин жана инвестицияларынын динамикасы

6.7-график. Камсыздандыруу уюмдарынын негизги иш көрсөткүчтөрү

